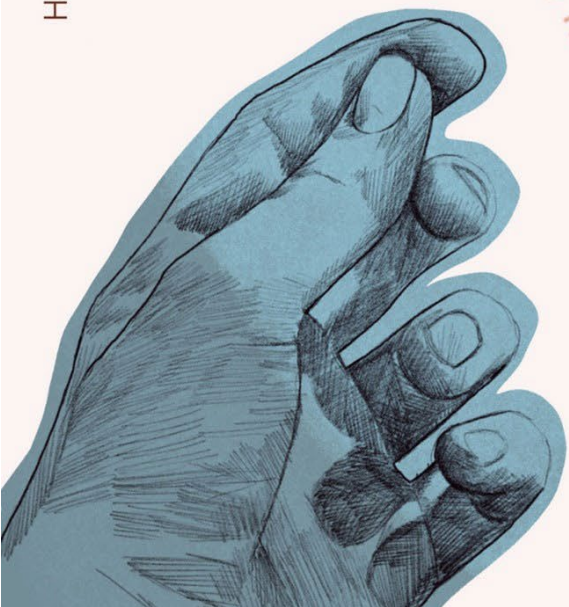

För att kunna hindra och förebygga hedersrelaterat våld måste vi lära oss att se och hantera hotbilden.

INNEHÅLL

Inledning.....	1
Definition av hedersrelaterat våld och förtryck	2
Nationellt centrum mot HRV – Konsultativt stöd.....	2
Våldets fyra karaktärer	3
HRV i sitt uttryck.....	3
Hederssystemet.....	4
Könsstämpning.....	6
Rådgivning/anmälan/ förhandsbedömning	10
Rådgivning	10
Frågor för att reda ut vilken problematik det gäller	14
Om det blir aktuellt med en brytning	15
Släkträd och nätverkskarta	16
Strukturerade hot- och riskbedömningar.....	17
Strukturerade hot- och riskbedömningar – vuxna över 20 år	18
Skyddsfaktorer och trygghetskontakter.....	18
Utredning av ungdom under 18 år	20
Samtala på ett säkert ställe	20
Medverkan av polis och tolk.....	20
Läkarundersökning enligt 32 § LVU	20
Underrätta föräldrarna om att utredning inleds.....	21
Första mötet med föräldrarna	21
Stödinsatser till familjen under utredningen	22
Hur ser familjesituationen ut?	22
Hur är föräldrarnas syn på:	22
Hur ser föräldrarna på situationen?.....	23
Barnets perspektiv och behov	23
Din klient är experten	23
Vanliga lösningar fungerar inte	23
BBIC:s modell För utredningsbehov.....	24
Vad blir konsekvenserna?	24
Vad kan det pratas öppet om inom familjen?	25
Planera noga vid eventuell kontakt	25

Hämta in uppgifter från andra personer i din klients nätverk.....	25
Hur ser klientens nätverk ut?.....	26
Bedömning.....	26
Bedöm situationen	26
Uppdatera tidigare hot- och riskbedömningar.....	26
Bedömning av skyddsbehov	27
Omhändertagande enligt LVU	27
Omedelbart omhändertagande enligt LVU	28
Bra föräldrakontakt ingår i vårt mål	28
Ansökan om vård enligt LVU	29
Skyddade personuppgifter	36
Sekretessmarkering.....	36
Skyddad folkbokföring.....	36
Namnbyte.....	36
Fingerade personuppgifter	37
Insatser	37
Insatser och utförare	37
Akuta fasen	37
Mellanasen.....	37
Långsiktiga fasen	38
Tänk på detta när klienten är över 18 år.....	38
Ekonomiskt bistånd.....	39
Det långsiktiga arbetet med familjen – unga under 18 år	39
Kvinnors nätverk/Linnamottagningen	39
Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap.....	39
Välj rätt tolk.....	40
Upprätta en tydlig vårdplan	40
Kontakt med familjen	40
Information till syskon.....	41
Hur ser situationen ut för klientens syskon?	41
Sammanfattningsvis.....	41
Dokumentation och sekretess	42
Om klienten ändrar sin historia.....	43

Samverkan	43
Samverkan mellan ärendets aktörer	44
Hälso- och sjukvården.....	44
Integrationsenheten.....	44
Migrationsverket	44
Polisen	44
Skatteverket	44
Socialtjänsten.....	44
Åklagarmyndigheten.....	45
Kvinnjourer och ideella föreningar.....	45
Lagstiftning/riktlinjer.....	45
Europakonventionen	45
Barnkonventionen	45
Föräldrabalken	46
Äktenskapsbalken – ingående av äktenskap och äktenskapstvång.....	46
Socialtjänstlagen	47
Socialtjänstens särskilda ansvar för barn.....	48
Socialnämndens skyldighet att utreda	49
LVU på unga utsatta för HRV	49
Tolk.....	50
Lag om placering av barn i skyddat boende.....	50
Sekretesslagen – sekretess till skydd för en enskild	50
Parts rätt till insyn i ett ärende	51
Barnets rätt till insyn i egen personakt.....	51
Vårdnadshavarens rätt till insyn.....	51
Sekretess i förhållande till vårdnadshavare	52
Sekretess i förhållande till god man	52
God man för ensamkommande barn	52
Sekretessbrytande regler	53
Särskilt om unga 18–20 år	53
Sekretess vid samverkan.....	54
Kommunicering	54
Särskilda skäl att inte genast underrätta vårdnadshavaren	54

Möjlighet till konsultation	55
Omedelbar skyddsbedömning	55
Ombud, biträde och stödperson	55
Särskild företrädare	56
Målsägandebiträde	56
Offentligt biträde	56
Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga	57
Omedelbart omhändertagande	57
Umgängesbegränsning	58
Hemlighållande av ett barns vistelseort	58
Utreseförbud och barnäktenskapsbrott	59
Polisanmälan	62
Förbud mot kvinnlig könsstympning	63
Mänskliga rättigheter	64
FN:s konvention om mänskliga rättigheter antagen 10 december 1948:	64
Konvention om barnets rättigheter antagen 20 november 1989:	64
Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor antagen 18 dec 1979:	64
Frågor vid probleminventering: manual	66
Frågor om klientens familj	67
Behov av skydd eller akuta åtgärder	67
Nätverkskarta	67
Skrifter	68
Tips på utbildningar och metodstöd	69
Övrigt	70

INLEDNING

Den här handboken riktar sig till dig som är yrkesverksam inom socialtjänsten. Handboken ämnar fungera som en form av uppslagsbok med lättillgänglig information och vägledning som kan vara ett stöd i ditt arbete. Att särskilt belysa det hedersrelaterade våldet och förtrycket innebär inte att det är värre än, eller väsensskilt från annat våld i nära relation. Det finns både skillnader och likheter, men för att kunna stödja och hjälpa de som är utsatta eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck på ett säkert och adekvat sätt måste vi förstå de specifika behov som hedersvåldsutsatta har, samt att se och lyssna till de individer vi har framför oss och just dennes specifika situation.

När hedersrelaterat våld och förtryck synliggörs kan det finnas en rädsla för att stigmatisera vissa grupper i samhället. Rädslan för stigmatisering får dock aldrig leda till att människor förvägras sina lagliga rättigheter, eller att hedersrelaterat våld och förtryck osynliggörs. I arbetet med de som utsätts, eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck måste den enskilda personens individuella situation alltid vara i fokus, samt att arbetet centreras runt, och utgår från, att mänskliga rättigheter och Sveriges lagar och konventioner gäller alla människor i vårt land. Handboken omfattar de individer som lever i en vardag med hedersrelaterat våld och förtryck. Det är inte bara flickor som utsätts, även pojkar/män, HBTQI-personer och vuxna kvinnor utsätts. I texten benämns den som lever i en hederskontext som hen, klienten, eller den unga, medan vårdnadshavarna främst benämns som föräldrarna. Detta för att ge boken ett lättläst språk som tydligt sätter en utsatt person och dennes familjerelation i fokus.

Handboken utgår till stora delar från den andra upplagan av *Handbok för dig som arbetar inom socialtjänsten* tryckt av Länsstyrelsen Västernorrland, 2015. Denna version, Digital version #1, 2024, är reviderad och uppdaterad 2024, inom ramarna för projekt Resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck i Västernorrland. Då handboken är en digital handbok kommer den att årligen uppdateras med eventuella förändringar i regelverket.

Handboken avser att ge

- En övergripande bild av hedersrelaterat våld och förtryck
- Råd och vägledning om hur du ska agera i akuta situationer
- Råd om vad som är viktigt att tänka på i utredning

Samtliga illustrationer är skapade av @annefridsjoman i samarbete med projekt Resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Västernorrland.

DEFINITION AV HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Hedersrelaterat våld och förtryck – fortsättningsvis kallat HRV – baseras på en kollektiv syn på moral, samt att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder i den egna familjen/släkten eller ett större kollektiv. Det kan även handla om att återupprätta familjens eller släktens anseende om det anses ha skadats. Det som kännetecknar HRV är bland annat föreställningar om oskuld och kyskhet och synen att flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende påverkar familjens rykte och anseende. Flickor eller kvinnor förväntas vara oskuld när hon gifter sig och kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är avgörande. Familjens anseende och status är beroende av flickors faktiska eller påstådda beteende och det innebär att rykten kan räcka för att en familj ska anses förlora sin heder. Synen på oskuld och kyskhet kan även medföra att flickor och kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp inte vågar berätta om det, samt att de skuldbeläggs om det kommer fram. Valet av partner är familjens eller släktens angelägenhet snarare än individens och det gäller flickor och kvinnor såväl som pojkar och män. HRV är ofta välplanerat och kan både utövas och sanktioneras kollektivt, exempelvis utövas av den närmaste familjen men vara sanktionerat av släktingar utanför den närmaste kretsen. FN har definierat heder som en del av en traditionell familjeideologi som dikterar villkor för kvinnors sexualitet och familjeroll. Detta innebär att identiteter och handlingar som bryter mot hedersnormer, exempelvis otrohet, sex före äktenskapet, att umgås med "fel" personer och i vissa fall även att bli våldtagen, kan ge upphov till starka sanktioner och även dödligt våld.

Nationellt centrum mot HRV – Konsultativt stöd

Den 1 oktober 2022 inrättades Nationellt centrum mot HRV vid Länsstyrelsen Östergötland. De samordnar och stödjer arbetet mot tvångs- och barnäktenskap, såväl som övrigt arbete gällande HRV. Är du yrkesverksam och behöver råd och konsultation i situationer där barn, ungdomar eller vuxna är utsatta, eller som du misstänker befinner sig i risk att utsättas för HRV (här ingår barnäktenskap, tvångsäktenskap och/eller könsstympning) kan du med fördel kontakta [Nationellt centrum](#) för anonym konsultation.

Telefonnummer för dig som behöver råd och konsultation

010-223 57 60 Telefonen är bemannad helgfria vardagar måndag till fredag 09:00–16:00.

Att tänka på innan du ringer: Aidentifiera ärendet, uppge **inte** namn eller personnummer för den person ärendet gäller.

VÅLDETS FYRA KARAKTÄRER

Det sociala

Begränsningar i socialt umgänge och rörelsefrihet, isolering och förbud att delta i önskade aktiviteter. Krav om att gå direkt hem efter skolan, att inte få delta i alla skolämnen eller själv få välja sina vänner. Att tvingas bevaka sina syskon eller att inte få ha kärleksrelationer och sexuella relationer.

Det fysiska

Våldet sträcker sig från örfil, ofrivilligt bortförande, mord, påtvingat suicid samt könsstympning. Blåmärken, rodnader, sår och brännskador kan vara tecken på utsatthet för fysiskt våld.

Det psykiska

Våldet sträcker sig från val av kläder till stora livsval som utbildning, arbete, val av partner eller att inte kunna leva öppet som hbtqi-person. Kontroll och begränsningar som innebär gränser för självbestämmande och livsutrymme. Kränkning, skuld- och skambeläggning, förödmjukelse, nedvärdering, undandragen kärlek och omsorg (utfrysning ur familjen), förföljelse, isolering och hot.

Det sexuella

Trots att kvinnor förväntas vara oskuld inför äktenskap förekommer sexuella övergrepp. Att tvingas ingå äktenskap mot sin vilja, kan även föra med sig påtvingat sex. Homosexuella personer tvingas in i heterosexuella relationer genom tvångsgifte med det motsatta könet. Övergrepp utanför relationer förekommer också och tabun kring att tala om sex gör att övergreppen sällan anmäls, vilket även innebär att det sexuella våldet kan frodas i det fördolda.

HRV I SITT UTTRYCK

- År 1999 skärptes lagen, nu kan en person dömas i Sverige trots att brottet begåtts utomlands.
- HRV förekommer där individens rättigheter är underordnade familjen/släkten.
- Familjer/släkter där hedersnormer råder är starkt patriarkala och männen har makten.
- HRV är kollektivt sanktionerat och ses som en oundviklig handling för att bevara familjens heder och värna släktens sociala överlevnad. Det grövre våldet är ofta planerat med flera personer inblandade.
- HRV utövas av både män och kvinnor och vilar på ett system som legitimerar vad som är tillåtet och inte, samt vad konsekvenserna blir för de individer som frångår systemet.
- Kvinnor och flickors kyskhet är central. Våldet och förtrycket ökar i takt med flickors ålder, särskilt i puberteten. Ett rykte kan vara tillräckligt skäl för bestraffning. Trots att flickor har den absolut lägsta positionen i familjen, vilar hela konceptet om familjens heder på just dem.
- Där könsstympning av flickor sker genomförs detta oftast i 4–14 års ålder, men riskerna förekommer redan i förskoleåldern och det förekommer att även spädbarn könsstympas.
- Pojkar är både offer och förövare. De kan anses vara ansvariga för flickornas uppfostran och kan tvingas vakta och kontrollera systrar, mödrar eller kvinnliga kusiner och utsätta dem för

våld. Även pojkar kan utsättas för våld om de har en relation som inte accepteras av pojkens familj eller släkt.

- HBTQI-personer tillhör en särskilt utsatt grupp eftersom heteronormen är det enda som accepteras. Omvändelseförsök är vanligt!
- Personer med fysisk funktionsnedsättning eller en intellektuell funktionsnedsättning är i stark beroendeställning och har kanske inte själva har förmågan att söka hjälp. Det gör dem särskilt utsatta.
- I HRV ingår även barn- och tvångsäktenskap. På grund av sin beroendeställning vågar inte flickan motsätta sig äktenskapet. Även pojkar drabbas av tvångsäktenskap.
- Uppfostringsresor syftar till att återanpassa pojkar och flickor till hedersnormerna.
- HRV är inte geografiskt begränsat, det kan utövas av familjemedlemmar i andra länder.
- Den yttersta konsekvensen av HRV är mord eller iscensatt suicid (genom att exempelvis bli knuffad från balkong eller tvingas ta tabletter/gift).

HEDERSSYSTEMET

HRV har sin grund i kulturella föreställningar om kön, makt och sexualitet. Individens agerande påverkar hela familjens anseende, därigenom är våldet och förtrycket grundat på kollektivistiska strukturer. Att leva i ett kollektivistiskt sammanhang kan innebära att det finns förväntningar och krav på att sätta familjens, släktens eller ett större kollektivs intressen framför sina egna. Det innebär att individen kan tvingas göra avkall på sina grundläggande mänskliga rättigheter. Den som inte gör det riskerar att övertalas, pressas eller utsättas för fysisk eller psykisk bestraffning. Val av partner eller individens sexualitet (som bara får finnas mellan man och kvinna inom äktenskapet) är exempelvis inte en individs egna val utan en angelägenhet för familjen eller kollektivet. Familjer/släkter där det råder starka hedersnormer är tydligt patriarkala och hierarkiska med en man styrande. Det kan vara pappan som står överst i hierarkin men också en annan äldre man, exempelvis en farfar eller en farbror. Närmast i hierarkisk position under honom kommer sönerna, därefter mamman och längst ner döttrarna. Hedern bärs nästan alltid av männen, medan kvinnor inte har någon heder. Trots detta och trots att döttrarna har den lägsta positionen i hierarkin, är det de som anses bära ansvaret för familjens heder genom sitt beteende och sexualitet.

Flickans oskuld är central

I en hedersrelaterad struktur är flickans oskuld central. Om det finns misstanke eller blir bekräftat att flickan mist sin oskuld utan att vara gift kan det få stora negativa konsekvenser för familjen. Flickan har inte bara vanhedrat familjen/släkten, hennes beteende har även gjort att hennes systrars och kusiners äktenskapsvärde har sjunkit. Men det handlar inte uteslutande om att inte ha sex. Särskilt för flickor kan det handla om långtgående kontroll för att förhindra och begränsa möjligheterna till att utforska sin sexualitet genom att förbjudas ha kontakt med pojkar. För unga kan detta innebära att tvingas gå hem direkt efter skolan, och för en gift kvinna kan det betyda att förbjudas umgås med män, förbjudas ha manliga kollegor, förbjudas välja klädsel, eller förbjudas ha ett arbete.

Ryktets betydelse

Skvaller och ryktesspridning är ett tydligt hot mot familjens och släktens heder och kan leda till stora konsekvenser. Familjen riskerar att uteslutas från gemenskap och kontakt med övrig släkt eller nätverk. Om familjen driver någon form av verksamhet, exempelvis butik eller café, kan verksamheten bli utan kunder och riskera att gå i konkurs. Om inte familjens överhuvud (mannen eller äldre söner i familjen), tar till åtgärder för att återupprätta hedern blir deras egen heder ifrågasatt, de förlorar då sitt anseende och omgivningen kan ta sig rätten att håna och förolämpa de ansvariga ([Hedersrelaterat våld och förtryck - mot förbättrad kunskap om förövare, Kriminalvården 2018](#)).

Pojkarna är både offer och förövare

När vi pratar om HRV så är det ofta fokus på flickor och kvinnors utsatthet, men det utesluter inte att pojkar/män besparas en utsatthet. Det finns ofta en stark förväntan på att pojkar/män på olika sätt ska kontrollera, bevaka och bevara flickors och kvinnors rykte, anseende och heder. Oftast är det bröderna som får till tvingas att vakta och kontrollera systrar mödrar eller kvinnliga kusiner och även tvingas utsätta dem för våld, för att undvika att rykten uppstår. Föreställningar om hur man måste vara som pojke och blivande man, är inte bara begränsande, det sätter även pojkar/män i en roll som de inte själva kan välja. Att tvingas in i en roll som förövare/övervakare, som leder till bestraffning om inte rollen uppfylls, är också en sorts utsatthet.

Hedern har inga geografiska gränser

Hederskulturen är geografiskt gränsöverskridande, det är flera som sanktionerar eller tillåter våldet och förtrycket. En individs faktiska eller påstådda beteende i Sverige kan även påverka andra släktingars anseende, oberoende av om de bor på annan ort i Sverige eller utomlands.

Att inte få välja sin partner – samband mellan barnmisshandel och psykisk ohälsa

Forskning visar att barn och unga som inte själva får välja sin partner, betydligt oftare är utsatta för olika former av barnmisshandel än de som själva får välja sin partner. Det handlar om fysisk misshandel, psykisk misshandel, att bevittna våld mot en förälder, sexuella övergrepp och försummelse. Dessa barn rapporterar en högre grad av olika former av psykisk ohälsa såsom psykosomatiska besvär, självskadebeteende, suicidtankar och suicidförsök. Därför är det viktigt för socialtjänsten att även ställa frågor kring detta i samtal med unga som uppger att de inte får välja partner själva (Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner, Stiftelsen allmänna Barnhuset 2018).

ATT TÄNKA PÅ

Det är viktigt är att du som yrkesverksam har en medvetenhet om att HRV kan ta sig olika uttryck, samt att insatserna måste anpassas utifrån det. Det krävs särskild kunskap gällande HRV, samt en öppenhet för att möta den våldsutsatta individen utifrån just den specifika situationen.

KÖNSSTYMPNING

Könsstympning av flickor och kvinnor görs för att kontrollera kroppar och sexualitet. Detta har bland annat att göra med föreställningen om att mäns och familjers heder är kopplad till kvinnors och flickors sexuella beteende.

Vad säger lagar och konventioner

Alla former av könsstympning av flickor och kvinnor förbjudna i Sverige enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

- År 1999 skärptes lagen så att en person kan dömas i Sverige även om brottet har begåtts utomlands
- År 2017 ändrades lagens 2 § till sin nuvarande lydelse
- 1 maj 2020 avskaffades preskriptionstiden för könsstympningsbrott som begåtts mot barn

Könsstympning av flickor och kvinnor är ett brott mot grundläggande mänskliga rättigheter och mot barns rättigheter. Det är ett angrepp på såväl den kroppsliga integriteten som rätten till hälsa. Läs mer under avsnittet [Lagstiftning/riktlinjer](#).

Var förekommer könsstympning?

Könsstympning av flickor och kvinnor förekommer i cirka 30 länder i Afrika, vissa länder i mellanöstern och vissa länder i Asien. Det är dock viktigt att betona att könsstympning kan förekomma även i andra delar av världen och förekommer även i länder där det idag inte finns pålitliga data om omfattningen. Dessa länder är bland annat Colombia, Iran, Jordanien, Oman, Saudiarabien, Syrien, delar av Indonesien och Malaysia och i avgränsade områden i Europa och Nordamerika (www.hedersfortryck.se). UNICEF beräknar att drygt 200 miljoner flickor och kvinnor världen över är könsstympade och varje år riskerar drygt 3 miljoner flickor att bli utsatta för någon typ av könsstympning. Det finns olika uppskattningar av förekomst av könsstympning i Sverige. Enligt en kartläggning från Socialstyrelsen år 2023 har uppskattningsvis 68 000 kvinnor och flickor i Sverige utsatts för könsstympning, och mellan 13 000 och 23 000 flickor riskerar att utsättas för könsstympning.

Ingreppet

Könsstympning innebär att större eller mindre delar av de yttre kvinnliga könsorganen tas bort eller skadas, oftast utan bedövning. Ingreppen har ingen medicinsk grund. Världshälsoorganisationen (WHO) delar in kvinnlig könsstympning i fyra olika typer. Det kan också röra sig om en blandning av de olika typerna. Det är viktigt att komma ihåg att även om ingreppet inte innebär att klitoris skärs bort kan prickning, skrapning eller snitt i klitoris eller vävnaden runt om skapa stora fysiska och psykiska men för flickan eller kvinnan.

- **Typ 1:** Klitoridektomi, förhuden på klitoris skärs bort. Ibland skärs även hela eller delar av den synliga delen av klitoris, bort.
- **Typ 2:** Excision, delvis eller hela den synliga delen av klitoris skärs bort tillsammans med hela eller delar av de inre och/eller de yttre blygdläpparna.
- **Typ 3:** Infibulation, alla yttre delar av könsorganet, det vill säga synliga delen av klitoris samt inre och yttre blygdläppar skärs bort och sys ihop så att vaginalöppningen blir mindre. Endast en liten öppning lämnas för att släppa igenom flytningar, urin och mensblod.
- **Typ 4:** Olika variationer av de beskrivna typerna 1–3 eller andra skadliga ingrepp som exempelvis prickning, snittning, skrapning eller att klitoris och omgivande vävnad bränns.

MEDIKALISERAD KÖNSTYMPNING

Globalt är det allt vanligare att utbildad hälso- och sjukvårdspersonal utför könsstympning, WHO beskriver detta som medikaliserad könsstympning. Medikaliserad könsstympning är fortfarande ett brott enligt svensk lag och ingreppet är inte mindre för att det utförs av utbildad personal. Dessutom är risken att könsstympning blir mer accepterat och att det försvagar arbetet för att utrota kvinnlig könsstympning.

Vilka konsekvenser kan könsstympning få?

Könsstympning är ett övergrepp och de långsiktiga konsekvenserna är förenade med omfattande fysiskt och psykiskt lidande, WHO lyfter bland annat:

- extrem smärta och kraftig blödning under könsstympningen
- traumareaktioner
- extrem smärta under läkningsprocessen
- uttorkning (på grund av att flickan undviker att dricka då det är besvärligt med toalettbesök)
- stora svårigheter och smärta när flickan ska kissa och vid menstruation

- återkommande urinvägsinfektioner, samt sår-, hud- och slemhinneinfektioner
- sexuella smärtor och svårigheter
- förlossningskomplikationer
- dödsfall

Det finns hjälp att få

Det finns hjälp att få. Amelmmottagningen på Södersjukhuset i Stockholm tar emot flickor och kvinnor med erfarenhet av kvinnlig könsstympning. **Telefonnummer: 08 123 627 00.**

Har klienten besvär som hon misstänker beror på könsstympning bör hon omedelbart erbjudas kontakt med hälso- och sjukvården. Hon kan få hjälp att:

- slippa smärtor och obehag som följer av en könsstympning
- uppleva att kissa utan besvär, samt att menstruationsblodet kan passera fritt
- minska risken för infektioner i underlivet
- förebygga förekomst av cystbildning
- förebygga svårigheter vid graviditet
- kunna uppleva ökad sexuell njutning

Möjlig risk för könsstympning

Indikatorer som kan antyda att en flicka är riskzonen att bli könsstympad:

- Har familjen precis flyttat från ett land med hög acceptans av kvinnlig könsstympning?
- Har familjen planerat en resa till föräldrarnas eller mor- och farföräldrarnas hemländer eller pratar de om kommande festligheter och ceremonier?
- Har föräldrarna och/eller flickan en traditionell syn på könsroller och värdesätter familjens ursprungliga seder och bruk?
- Accepterar eller rättfärdigar familjen kvinnlig könsstympning?
- Finns det några kända fall av kvinnlig könsstympning inom familjen?

Läs mer under avsnittet [Utredning av ungdom under 18 år.](#)

ATT TÄNKA PÅ

Kommer det fram uppgifter om att personen är könsstympad? Erbjud kontakt med sjukvård för undersökning och eventuell behandling.

Könsstämpningspass

Det finns könsstämpningspass som med fördel kan användas som ett verktyg i det förebyggande arbetet. Föräldrar erbjuds att ta med sig passet i samband med planerad resa utomlands. Könsstämpningspasset kan användas som ett informationsdokument och stöd i att stå emot eventuella påtryckningar från släkt och övrigt nätverk. Könsstämpningspasset innehåller information om svensk lagstiftning gällande brottet, olika typer av könsstämpling, samt konsekvenser av ingreppet. Passet finns på följande språk: arabiska, albanska, amhariska, dari & persiska, engelska, franska, pashto, somaliska, spanska, svenska, swahili, tigrinja och tyska. Professionella, ideella och övriga som möter målgruppen kan använda detta dokument i förebyggande syfte och som ett informationsdokument. Via följande länkar hittar du passen:

Arabiska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---arabiska.html>

Albanska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---albanska.html>

Amhariska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---amhariska.html>

Dari & Persiska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---dari-persiska.html>

Engelska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---engelska.html>

Franska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---franska.html>

Pashto: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---pashto.html>

Somaliska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---somaliska.html>

Spanska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---spanska.html>

Svenska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---svenska.html>

Swahili: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---swahili.html>

Tigrinja: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---tigrinja.html>

Tyska: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstymningspass---tyska.html>

RÅD GIVNING/ANMÄLAN/ FÖRHANDBEDÖMNING

RÅD GIVNING

När det gäller hedersproblematik finns speciella arbetsmetoder som du bör känna till och använda dig av. Om ett ärende med hedersrelaterad problematik hanteras på fel sätt kan situationen för din klient förvärras drastiskt. **Det gäller även om vi avstår från att agera!** Kunskap kring HRV är därför viktigt. Det kan vara bra att ta råd och hjälp från andra.

Se till att träffas obemärkt

När en anmälan eller ansökan kommer in till socialtjänsten är det viktigt att träffa den utsatta så snart som möjligt. Helst anonymt på en neutral plats, till exempel i skolan eller på arbetsplatsen. Tänk på att den som utsätts för HRV ofta är under konstant uppsikt, hela tiden och överallt. Om besöket blir känt kan det innebära negativa konsekvenser för den utsatta. Det är alltså mycket viktigt att ingen utomstående känner till kontakten med socialtjänsten.

ATT TÄNKA PÅ

Fråga den våldsutsatta om möte på lämplig, neutral plats. Har exempelvis personen tid hos tandläkaren eller yrkesvägledaren, försök träffas där.

- Ta hänsyn till när personen har möjlighet att träffas.
- Kan anmälaren vara med som stöd vid träffen?
- Ta inte kontakt med föräldrarna förrän en riskbedömning är gjord
- Har socialtjänsten tidigare erfarenhet av familjen?

Anmälan

Anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL bör helst vara skriftlig men kan vara muntlig om den kommer från en myndighet. Detta för att det då blir tydligt vad anmälaren är beredd att stå för. Den utsatta har kanske även fått möjlighet att lämna synpunkter på vad som ska framkomma i anmälan. Om det är en privatperson som gör anmälan, exempelvis en av den utsattas vänner, kan det vara svårare att få den skriftligt. Om en anmälare är osäker på om hen ska göra en anmälan kan en träff anordnas för en anonym konsultation i ärendet. Det möjliggör att resonera kring klientens situation utan att röja hens identitet och ni kan tillsammans diskutera om det bör göras en anmälan.

Välj rätt tolk

När det gäller hedersrelaterade ärenden är valet av tolk mycket viktigt! Tolken som anlitas ska vara auktoriserad och okänd för klienten. Undersök möjligheten att anlita en tolk med rätt språkkunskaper men med annan etnisk tillhörighet än din klients. Telefontolk är ofta att föredra i dessa ärenden eftersom det ger ökad anonymitet. Fråga klienten om en kvinnlig eller manlig tolk föredras och försök tillmötesgå önskemålet.

Förhandsbedömning

Vid misstanke om våld eller övergrepp är huvudregeln att socialtjänsten alltid ska inleda utredning utan dröjsmål. Här gäller det att komma ihåg alla olika former av HRV, såsom exempelvis risk för könsstympning. Det kan dock uppstå situationer när socialtjänsten ändå inleder arbetet med förhandsbedömning och tillhörande skyddsbedömning. Om exempelvis anmälan rör ett barn men det finns syskon, kan även syskonen vara föremål för en förhandsbedömning. Inom ramen för en förhandsbedömning kan socialtjänsten träffa den unga ett fåtal gånger under förhandsbedömningens 14 dagar och det finns inga regler för hur långa samtalen kan vara. Möjligheten att ha dessa samtal finns om den unga exempelvis utsätts för kontroll, våld, hot och/eller hyser rädsla för vårdnadshavare. I förhandsbedömningen kan man endast ha kontakt med den det berör och anmälaren. Uppstår behovet av andra kontakter måste utredning inledas. Anonyma konsultationer med exempelvis Barnahus, BUP och Polis får göras under förhandsbedömning. Barnets eller den ungas behov av skydd behöver övervägas. Den omedelbara skyddsbedömningen som regleras i 11 kap. 1a § SoL gör att socialnämnden ska bedöma barnets eller den ungas behov av skydd samma dag, eller om anmälan kommer in sent, senast dagen efter. Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden, 11 kap 1§ SoL. Om socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av närstående, eller bevittnat våld av eller mot närstående ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp enligt 6 kap 1 § HSLF-FS 2022:39, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

Vid HRV kommer utsattheten för våld och hot från den egna gruppen/familjen, och att den utsatta tagit kontakt med myndigheter kan anses påverka släktens heder negativt. **Socialtjänstens kontakt med vårdnadshavare kan därför utgöra ett hot mot den utsatta.** Det är därför mycket viktigt att använda tiden för förhandsbedömning, som ett verktyg att noggrant värdera det akuta skyddsbehovet och vidta åtgärder, exempelvis omedelbart omhändertagande om nödvändigt. Trots skyldigheten att underrätta vårdnadshavare när en utredning enligt 11 kap 1§ SoL är inledd kring ett barn, finns möjlighet att avvakta om särskilda skäl finns, se 11 kap 2 § 4 st SoL. Då krävs dock att ett särskilt beslut fattas, läs mer under avsnittet [Möjlighet att avvakta med att informera vårdnadshavare](#). Undersök vad som begränsar din klient och lita på personens ord. Fråga klienten vad hen anser och utgå alltid från skyddsbehovet. **Tänk på att en kontakt med föräldrarna kan förvärra situationen för din klient, samt att din klient kan underskatta allvaret i situationen.** Om anmälaren är ett stöd för klienten, undersök möjligheten för denne att medverka vid samtal.

Socialnämndens utredningsskyldighet

När anmälan inkommer till socialtjänsten finns en skyldighet enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen att inleda utredning om behov av åtgärd föreligger. Överväg om en polisanmälan ska göras, även förberedelse av könsstympning är straffbart.

11 kap 1 § SoL reglerar socialtjänstens utredningsskyldighet. Det innebär dels ett krav att kontakta föräldrarna och dels att utredning ska inledas inom 14 dagar. Det finns dock vissa undantag, se 11 kap 2 § 3 st SoL. Där framgår att ”den som berörs av en sådan utredning ska, om inte särskilda skäl talar mot det, genast underrättas om att en utredning har inletts.”

Möjlighet att avvakta med att informera vårdnadshavare

När du arbetar med en klient utsatt för HRV är det viktigt att du använder dig av möjligheten att **avvakta med att informera föräldrarna om anmälan/utredning**. Att informera dem innan skyddsbehoven är bedömda kan leda till katastrofala följder för din klient och innebär i förlängningen att socialtjänsten inte sett till barnets bästa. Enligt JO ska socialtjänsten underrätta föräldrarna utan onödigt dröjsmål, vilket dock kan undvikas om det förekommer missförhållanden, exempelvis misshandel. I det senare fallet ger JO stöd till att avvakta något (JO 1999/2000 JO 1 s 243). Ett sådant skäl kan vara att vårdnadshavaren eller någon annan familjemedlem är misstänkt för övergrepp mot barnet eller den unga, samt att polisutredningen befinner sig i ett känsligt läge och skulle försvåras om nämnden gav information om att det inletts en utredning (JO 2004/05 s. 202). Detta kan exempelvis vara aktuellt om en ung person utsatts för HRV i sin familj. Det får dock inte dröja en längre tid som en vårdnadshavare hålls ovetande om en pågående utredning (JO 1999/00 s. 243). Det är även möjligt att stödja sig mot offentlighets- och sekretesslagen (OSL) som ger sekretess i förhållande till föräldrarna. Det framgår i 12 kap 3 § OSL att ”sekretess för uppgift till skydd för underårig gäller även i förhållande till vårdnadshavare och får inte efterges av denne om det kan antas att den underåriga lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavarna”.

Samråda med polis/åklagare

Om socialnämnden får kännedom om ett misstänkt brott mot ett barn enligt – 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, eller – lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor och den misstänkte är en närstående, bör nämnden samråda med polis och åklagare innan barnets vårdnadshavare underrättas om att en utredning har inletts. (11 kap. 2 § första stycket SoL (se även SOSFS 2014:6 om polisanmälan). Brottsbalkens kap. 3 rör brott mot liv och hälsa, kap. 4 rör brott mot frihet och frid och kap. 6 rör sexualbrott.

Hur påverkas klienten och familjen?

Överväg noga hur socialtjänstens beslut kommer att påverka din klient. Behövs skydd mot hot och våld? När klienter med hedersproblematik berättar för socialtjänsten om sin situation och situationen blir offentlig, kan familjens anseende påverkas negativt. Det kan leda till hot, påtryckningar och våld mot din klient, från familj, släkt och vänner. Det är viktigt att ta med detta i bedömningen av behov av omedelbart skydd, exempelvis omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU.

Probleminventering

Under denna fas i ärendegången är det viktigt att avgöra om klientens problem rör sig om allmän tonårsproblematik eller en utsatthet för HRV.

Låt klienten välja mötesplats

Det är viktigt att mötet sker på en plats som klienten själv väljer. Det kan vara så att klientens dag är minutiöst planerad och kontrollerad. Om familjen får veta att klienten varit på en icke godkänd plats, kan det leda till enorma konsekvenser. Vil klienten ta med en person till mötet som hen känner förtroende för, bör det tillmötesgå.

Ta klienten på allvar, skapa dig en bild av situationen

Låt klienten själv berätta om sin situation, ta berättelsen på allvar och hjälp klienten att reflektera över sitt liv. Utgå från att det som klienten säger är sant och försök få en bild av hens vardag. Ta reda på vilka begränsningar, bestraffningar och sorts bevakning klienten är utsatt för. Undersök vilken möjlighet klienten har att förverkliga sina egna framtidsplaner och om föräldrarna ger klienten mer bestämmanderätt och inflytande med stigande ålder (6 kap. 11 § FB). Bedömningen i det akuta skedet görs utifrån begränsningar, bestraffningar och den bevakning som klienten är utsatt för. Klientens egna framtidsplaner och möjligheter att genomföra dessa planer är viktiga att undersöka. En ung människas inflytande och bestämmanderätt skall öka med stigande ålder!

Hur ser kontrollen ut?

Genom att ställa ingående frågor om familjens kontrollsystem kan du få reda på om rigiditeten enbart gäller just din klient eller om den används i syfte att även kontrollera fler barn i familjen. Handlar det om en avgränsad händelse eller om permanent kontroll. Exempel på frågor att ställa klienten gällande familjen:

- » När du sitter vid datorn, håller då någon förälder familjemedlem i uppsikt över vad du gör?
- » Tjuvlyssnar föräldrar/familjemedlem på dina telefonsamtal? Tar de telefonen från dig för att kontrollera vem du pratar med, eller vilka kontakter du har i mobilen?
- » Får du ha kontakt med vänner på sociala medier?
- » Får du ta hem kompisar (både tjej- och killkompisar)? Får du vara ensam med dem?
- » Ringer dina föräldrar/familjemedlem för att kontrollera dig när du inte är hemma? Gäller denna kontroll alla syskon?
- » Vad händer om du inte följer familjens regler?
- » Har kontrollen ökat? I så fall, varför tror du att det har blivit så?

Frågor för att reda ut vilken problematik det gäller

- » Vad vill du göra som du inte får göra? Vad måste du göra som du inte vill?
- » Vilka metoder använder din familj för att reglerna ska efterföljas?
- » Vilka personer hävdar att reglerna gäller? Vem bestämmer vad?
- » Vilka är konsekvenserna om reglerna bryts? Hur länge har kontrollen pågått?
- » Har någon kallat dig för fula ord? Händer det i så fall ofta?
- » Finns det underliggande eller direkt uttalade hot? I så fall från vem/vilka?
- » Förekommer våld? Vilken form (örfil, dra i håret, spotta på, låsa in, sparka mm)? I så fall från vem/vilka? Hur ofta händer det?
- » Är du, eller riskerar du att bli könsstympad? Är andra flickor/kvinnor i släkten könsstympade?
- » Får du ha pojk-/flickvän? Får du ta hem din partner?
- » Vilka krav finns om ditt utseende?
- » Vad har sagts om din framtid?
- » Förekommer arrangerade äktenskap/kusinäktenskap?
- » Vid vilken ålder brukar normalt flickor/kvinnor gifta sig i släkten?
- » Har någon i din släkt skiljt sig och vad är familjen/ släktens inställning till detta?
- » Har någon brutit mot familjens/släktens regler? Vad fick det för konsekvenser?
- » Hur ser relationerna ut i släkten? Är någon inte accepterad av den övriga släkten?
- » Vad är din mammas och pappas inställning i dessa frågor? Vad är dina bröders, systrars och släktingars inställning i dessa frågor?

Förklara för klienten vad som gäller

När en probleminventering görs, är det viktigt att informera klienten om vilka rättigheter hen har enligt svensk lagstiftning. Klienten behöver nogt informeras om vilket stöd som erbjuds inom socialtjänsten men även inom andra myndigheter, exempelvis skola och rättsväsende. Det är viktigt att klienten förstår hur ärendet hanteras inom olika myndigheter. Denna information ska dels gälla klienten själv, dels innefatta vad ärendehanteringens innebär för familjen.

Visa klienten vilka olika handlingsalternativ som finns

Det är möjligt att förändra situationen till det bättre. Prata utifrån svensk lagstiftning och de mänskliga rättigheterna. Koppla inte klientens situation till heder eftersom risken finns att klienten då tar på sig skulden för bestraffningen hen blivit utsatt för. Planera och prata om framtiden tillsammans med klienten. Vill hen träffas flera gånger för att prata om situationen eller om olika alternativ och lösningar? Anser klienten att hen har fått tillräckligt med information? I vissa fall finns behov av akuta åtgärder.

FRÅGOR SOM KAN KLARGÖRA KLIENTENS INSTÄLLNING

- » Vad tycker du om att andra i din familj bestämmer över dig och ditt liv?
- » Vad vill du bestämma när det gäller kläder och sminkning?
- » Hur skulle du beskriva din sexualitet?
- » Hur skulle du vilja att din framtid såg ut?
- » Har du gjort något som är emot familjens regler?
- » Har du protesterat och markerat din uppfattning? I så fall, på vilket sätt?
- » Vad har du i övrigt gjort för att få till en förändring av situationen?
- » Har du tidigare sökt hjälp för att prata om din situation?
- » Vad händer när du protesterar?

RESONERA TILLSAMMANS MED KLIENTEN: VAD INNEBÄR FÖLJANDE OLIKA ALTERNATIV?

- » **Acceptera situationen som den är**, att välja familjetraditioner och sammanhållning framför egna individuella rättigheter.
- » **Acceptera situationen, men hävda vissa begränsade rättigheter**. Exempelvis rätten att välja partner inom egna kulturkretsen eller rätten att bestämma tidpunkt för förlovnings/giftermål. Diskutera om dessa alternativ är tillräckliga för klienten. Ha andra handlingsalternativ i åtanke om kraven inte accepteras av föräldrarna.
- » **Acceptera situationen under en bestämd tidsperiod** och använd denna tid för att hävda rätten att själv bestämma över sitt liv. Välj sedan handlingsalternativ utifrån vad tillvägagångssättet har resulterat i.
- » **Acceptera inte situationen och förvänta ingen förändring**. Planera och tänk noga igenom en potentiell brytning med familjen. Hur ska den ske? Vad innebär den för klienten och hans familj? Informera klienten om vad skyddad identitet innebär.

OM DET BLIR AKTUELLT MED EN BRYTNING

Oavsett hur klienten ser på sin framtid är det viktigt att förbereda personen på hur en eventuell brytning med familjen ska kunna genomföras på ett så bra sätt som möjligt. Om klienten förstår vilket stöd socialtjänsten kan erbjuda under den svåra omställning som en brytning innebär, minskar risken för att klienten återvänder till familjen och den trygghet som det kända systemet trots allt innebär. **Om klienten återvänder är risken stor att situationen förvärras dramatiskt.** Du behöver förbereda klienten på de olika alternativ som finns om hen befinner sig i en akut situation där socialtjänsten måste skydda. För att klienten ska bli medveten om vilka olika handlingsalternativ som finns, kan det vara bra att ställa specifika frågor kring dessa alternativ:

Om du ställer upp på familjens krav

- » Hur kommer du att må?
- » Vilka fördelar och nackdelar medför denna situation för dig?

Om du bryter helt med familjen

- » Vilken hotbild kommer du att leva under?
- » Vad kommer att hända inom familjen? Med mamman, pappan och syskonen?
- » Hur kommer det att vara att inte ha någon kontakt med familjen?
- » Varför vill du bryta?
- » Vilka rättigheter är det du försvarar och kämpar för?

Ju mer information socialtjänsten har innan en utredning inleds, desto större möjlighet finns det att göra en bra och säker utredning. Du kan använda frågor gällande barnets situation utifrån BBIC-triangeln (se mer under avsnittet [BBIC:s modell för utredningsbehov](#)) för att få en så bra bild som möjligt av situationen. Tänk på att det hedersrelaterade våldet och förtrycket inte behöver vara den enda anledningen till att klienten mår dåligt.

SLÄKTRÄD OCH NÄTVERKSKARTA

Släkträd görs för att kartlägga familjens grundstruktur och relationsmönster, både inom familjen och släkten. Utgå i era samtal från klientens närmaste familj, far- och morföräldrar, föräldrar, syskon, barn och eventuella ingifta personer. Förgreningen bör sedan även innefatta föräldrars syskon, kusiner och kusinbarn. Var bor de, namnge land/stad/ort/by. Fråga vem som bestämmer i stora frågor, är det någon del av släkten som har mer bestämmanderätt än andra? Nätverkskartan kan ge en bild av situationen och vad som kan hända inom den närmaste framtiden. Hitta ett system för att markera olika personers egenskaper och relationerna mellan dem. Det är bra om din klient skriver själv eftersom det leder till att hen måste reflektera över situationen på ett annat sätt än om du skriver.

FAMILJENS RELATIONSMÖNSTER

- Vilka personer känner du att du får stöd av? Finns det någon i släkten som kan stödja dig?
- Känner du till andra i släkten som blivit utsatta för liknande saker som dig?
- Vem bestämmer vad inom familjen/släkten?
- Vilken position har du inom familjen?
- Finns det någon i släkten som har agerat som du själv har velat agera? Hur resonerar dina föräldrar/din släkt om den personens agerande?

STRUKTURERADE HOT- OCH RISKBEDÖMNINGAR

I HSLF-FS 2022:39 4 kap. 1§ samt 5 kap. 2§ förtydligas socialnämndens ansvar att bedöma risken för ytterligare våld i utredningar som gäller våldsutsatta vuxna, den som är under 18 år och har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner, eller den som är under 18 år och har utsatts för HRV. Socialtjänstens bedömning av risken för ytterligare våld ska utgöra en del av utredningen av den våldsutsattas behov av stöd och hjälp. Använd strukturerade professionella riskbedömningsmetoder. Gällande bedömning av risk för att utsättas för HRV kan instrumentet PATRIARK (Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv, H Belfrage) användas. Att göra en strukturerad hot- och riskbedömning tar tid och kräver mycket förkunskap. Särskilt utbildade handläggare inom Socialtjänsten bör göra hot- och riskbedömningen utifrån PATRIARK. Rådfråga gärna de som din organisation har valt ut som har särskild kunskap i ämnet och Nationellt centrum mot HRV. Det är du som yrkesverksam som måste göra bedömningen då ungdomen, oftast på grund av känslomässiga band, ofta underskattar riskerna och därför inte kan bedöma sin egen utsatthet. För att kunna göra en riskbedömning är det viktigt att det först gjorts en ordentlig probleminventering så att det finns tillräckligt med information som underlag.

Ser du varningssignaler?

Ju fler varningssignaler som finns, desto större risk är det för att klientens hälsa, utveckling och liv allvarligt skadas. Även enstaka varningssignaler kan innebära stor fara för klienten. Socialtjänsten bör ha särskild uppmärksamhet gentemot unga HBTQI-personer eftersom de är särskilt utsatta på grund av sin sexuella läggning.

VARNINGSSIGNALER

- Familjen/släkten utsätter klienten för våld.
- Kontroll av fritid, klädsel, kamrater, tider. Ökad begränsning och kontroll med stigande ålder.
- Konkreta planer på äktenskap mot klientens vilja/planer på resa till ursprungslandet.
- Klienten är homosexuell, bi- eller transsexuell.
- Klienten har synliga skador.
- Hot, stark kontroll, kränkningar, fysisk/psykisk misshandel.
- Klienten är redan bortgift, förlovad eller gravid.
- Bortgifta syskon/kvinnor/barn i familj/släkt.
- Klienten är utsatt för sexuella övergrepp.
- Icke accepterad pojkvän/flickvän.
- Avsaknad av stöd från föräldrar och syskon.
- Få eller inga kamratkontakter.
- Avsaknad av sociala kontakter och vuxna stödpersoner utanför familjen.
- Tidigare våld mot barnen inom familjen.
- Tidigare anmälda hos socialtjänsten för utredningar om barn som far illa.
- Pappan utövar våld mot mamman.
- Patriarkal familjestruktur/isolerad familj.
- Tidigare dömda för våldsbrott inom familj/släkt.

Strukturerade hot- och riskbedömningar – vuxna över 20 år

Utbildade handläggare inom Socialtjänsten är de som bör göra hot- och riskbedömning utifrån PATRIARK. Rådfråga gärna de som din organisation har valt ut som har särskild kunskap i ämnet, eller Nationellt centrum mot HRV.

SKYDDSAKTORER OCH TRYGGHETSKONTAKTER

Det är även viktigt att utreda vilka skyddsfaktorer som finns i din klients närhet, exempelvis vänner, skolpersonal och eventuellt föräldrar, syskon eller släkt. Även om klienten inte behöver akut skydd är det viktigt att hen får telefonnummer till socialtjänstens handläggare, polis, socialjour och stödjour. Klienten ska känna sig trygg och veta var hen ska vända sig när som helst på dygnet om det uppstår en akut situation. Be om samtycke att få informera exempelvis polis och skola så att ni tillsammans kan ha förberedelse för hur ni ska agera i ett akut läge. Ibland kan det vara nödvändigt att använda budskap i form av koder. Prata om det med klienten.

Var finns stöd för klienten

- Vilka förmågor och resurser har klienten själv?
- Finns det professionellt stöd, exempelvis kurator?
- Vilka utanför familjen och släkten kan ge stöd?
- Kan hen få stöd av föräldrar, syskon eller övriga nätverk?
- Hur kan det stödet se ut?

När det gäller HRV är det viktigt att vara försiktig med det stöd som familj och släkt kan komma att erbjuda eftersom de kan vara potentiella förövare. Efter probleminventering och risk- och skyddsbedömning ska situationen alltid analyseras för att se om det finns behov av akut hjälp eller skydd.

Hjälp klienten att göra en säkerhetsplan

Gör tillsammans upp en plan som klienten kan hålla sig till om hen måste fly. Planera realistiskt utifrån var klienten bor, eventuella barn, samt vilka kontaktvägar hen har tillgång till. Det är viktigt att klienten förvarar sin flyktväska på en plats där hen kan komma åt den om situationen plötsligt blir akut. Se följande tips.

PACKA EN FLYKTVÄSKA INFÖR AKUT FLYKT

Uppmana klienten att ha en väska packad med följande innehåll:

- Pass eller andra identitetshandlingar för sig själv och eventuella barn
- Mobil + laddare (OBS! + nytt kontantkort)
- Lista med viktiga telefonnummer, adresser, koder, nummer till jourboenden och så vidare
- Kontanter, kontokort
- Toalettartiklar (som tex eventuella mediciner)
- Kläder

ANALYSERA NUVARANDE SITUATION

- Var kan den utsatta ta vägen, hur ser nätverket ut?
- Finns det någon som hen känner förtroende för som kan ge stöd?
- Vad har den utsatta gjort tidigare för att avvärja krissituationer? Kan den eventuella strategin hjälpa i nuvarande situation?
- Finns det idag tecken på upptrappning av hot/förtryck/våld?
- Vilka för- och nackdelar finns om den utsatta skulle berätta för någon i omgivningen om sin utsatthet för hot/förtryck/våld?

UTREDNING AV UNGDOM UNDER 18 ÅR

Utredningen görs i stort sett som andra utredningar där det finns misstanke om att barn och ungdomar far illa. **Skillnaden är att de som utreder behöver särskilda kunskaper om den problematik som specifikt kan kopplas till HRV, bland annat för att kunna göra korrekta riskbedömningar.** Det är viktigt att sträva efter ett bra samarbete med familjen under utredningsprocessen och ärenden som rör HRV är inget undantag, men här gäller samarbete med familjen aldrig får gå före målet att skydda ett utsatt barn. Det är barnets perspektiv och behov som ska vara central i socialtjänstens utredning. I dessa utredningar är det vanligt att de olika parternas versioner skiljer sig väsentligt från varandra.

SAMTALA PÅ ETT SÄKERT STÄLLE

Erbjud alltid möjlighet till ett individuellt möte och låt klienten bestämma var ni ska träffas. Kontrollen kan vara hård och göra att klienten har svårt att träffas utanför skoltid. Att socialtjänsten är inblandad kan ses som en kränkning av familjens anseende men det får inte hindra oss från att ingripa och skydda den unga.

MEDVERKAN AV POLIS OCH TOLK

Överväg om polisen ska informeras och finnas med. När det gäller HRV ärenden är valet av tolk mycket viktig. Den tolk som anlitas ska vara **auktorerad och okänd för klienten.** Undersök möjligheten att anlita tolk med rätt språkkunskaper men med annan etnisk tillhörighet än klientens. Telefontolk är ofta att föredra eftersom det ger större anonymitet för din klient. Är klienten en kvinna, så överväg att använda kvinnlig tolk eftersom en del upplevelser då kan vara lättare att berätta.

LÄKARUNDERSÖKNING ENLIGT 32 § LVU

Enligt 32 § första stycket LVU har socialnämnden rätt att besluta om läkarundersökning av den unga och även utse läkare för detta ändamål. En läkarundersökning av en underårig bör i första hand ske i samråd med den unga och hans vårdnadshavare. Om detta inte är möjligt och nämnden finner det nödvändigt med en sådan undersökning, kan nämnden besluta om läkarundersökning med stöd av 32 § LVU. Socialnämnden kan även begära polishandräckning för att få tillstånd en läkarundersökning enligt 32 § LVU. JO har uttryckt att socialnämnden endast undantagsfall bör utnyttja en sådan befogenhet, då det är

ett stort ingrepp i någons familj. Enligt Socialstyrelsens uppfattning kan en läkarundersökning med stöd av 32 § LVU mot de berördas samtycke på sin höjd avse en poliklinisk undersökning. Krävs det en längre tid för undersökning och kan inte samtycke erhållas, måste ett beslut om ett omedelbart omhändertagande med stöd av 6 § LVU fattas.

UNDERRÄTTA FÖRÄLDRARNA OM ATT UTREDNING INLEDS

Innan föräldrarna underrättas om att utredning har inletts så ska en bedömning av skyddsbehov vara gjord. Beslutet om att en utredning inleds kan väcka starka reaktioner hos föräldrarna. Vid bedömning av barns skydd finns möjlighet att dröja något med att underrätta vårdnadshavare enligt 11 kap 2 § 3 st SoL. Börja därför med att göra en riskbedömning av vad det kan innebära innan du delger föräldrarna. Hur och när ska du kontakta föräldrarna för att inte utsätta deras barn, det vill säga din klient, för fara? Läs mer under avsnittet [Förhandsbedömning](#). Ta din klients oro för vad som kan hända på allvar. Det är klienten som bäst vet vilka konsekvenser det kan innebära när man lämnar ut sin familj och inte inordnar sig i familjens normer och traditioner.

ATT TÄNKA PÅ

Om familjen uppfattar vårt agerande som en kränkning av deras heder kan vi, tvärt emot våra föresatser, förvärra barnets situation! Inled aldrig kontakten med familjen genom hembesök. Kalla i stället föräldrarna till socialtjänstens lokal så att ni som yrkesverksamma inte överraskas av vilka som kommer närvara vid mötet.

FÖRSTA MÖTET MED FÖRÄLDRARNA

- Informera om innehållet i anmälan (med undantag av eventuella sekretesskyddade uppgifter 12 kap 3 § OSL).
- Informera om socialtjänstens ansvar/skyldigheter enligt lagstiftning; SoL, FB, LVU och Barnkonventionen.
- Informera om varför vi gör en utredning och vad den kan leda till.
- Informera om handläggning av ärenden och familjens rättigheter och möjligheter att överklaga beslut.
- Ge information om Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och om förfarandet i domstol om LVU är aktuellt.
- Informera om föräldrarnas rätt till offentliga ombud som kan utses redan under utredningsfasen. Se vidare under avsnittet [Lagstiftning/riktlinjer](#).
- Ge föräldrarna möjlighet att uttrycka sin syn på barnets situation. Boka nya tider för enskilda samtal med mamma respektive pappa för att ge dem möjlighet att ge sin bild.

ATT TÄNKA PÅ

Diskutera inte relationer, uppfostringsmetoder eller liknande vid första mötet! Fokus är att informera föräldrarna om vad utredningen innebär, samt vilka rättigheter och skyldigheter de har enligt svensk lag.

STÖDINSATSER TILL FAMILJEN UNDER UTREDNINGEN

Om familjen önskar, är det viktigt att de erbjuds stöd och/eller insatser i form av exempelvis akut krisstöd under utredningstiden. Det krävs särskild kompetens kring HRV för genomförandet utifrån komplexiteten. Vilken typ av stöd och/eller insatser som de kan få bör du informera om samtidigt som familjen får information om vad som har hänt och/eller beslutats. Berätta även vid första tillfället om hur den aktuella situationen drabbar övriga medlemmar i familjen, att även övriga syskon kan fara illa.

Som en del i det fortsatta arbetet är det viktigt att erbjuda stöd till klientens familj. Det kan handla om att ge olika former av stöd vid en krissituation men också att ge tydlig information om lagar, skyldigheter och rättigheter. Insatserna till familjen bör i första hand vara att få dem att acceptera den unga personens mänskliga rättigheter, **inte att den unga ska återvända hem**. Det är mycket viktigt att vara tydlig med familjen om vad syftet med insatserna är. Risken är annars stor att pressen ökar på den unga personen att komma hem. Viktigt att tänka på att den person som ska ge föräldrarna stöd **inte** ska vara samma person som håller i utredningen.

HUR SER FAMILJESITUATIONEN UT?

- Tidigare insatser inom socialtjänsten?
- Familjens bakgrund och inställning till hedersrelaterad problematik.
- Skiljer föräldrarnas uppgifter sig från din klients? På vilket sätt?
- Vilka brister finns i föräldrarnas omsorg? Är bristerna allvarliga, exempelvis misshandel och övergrepp?
- Vilka krav måste klienten acceptera enligt föräldrarna?
- Hur ställer klienten sig till dessa krav?
- Bedöm din klients resurser/svårigheter/behov.
- Bedöm föräldrarnas resurser/brister samt förmåga att se och tillgodose sitt barns behov.
- Vilka behov kan tillgodoses inom familjen? Vilka behov kan inte tillgodoses?
- Finns det samtycke till insatser?
- Föreligger grund för LVU på grund av brister i hemmiljön enligt 2 § LVU (upp till 18 år)?
- Föreligger grund för åtgärder gällande eget beteende enligt 3 § LVU för barn och unga (upp till 20 år)?
- Gör en uppdaterad riskbedömning.

HUR ÄR FÖRÄLDRARNAS SYN PÅ:

- Uppfostringsmetoder för flickor jämfört med för pojkar?
- Deltagande vid skol aktiviteter som utflykter och resor?
- Deltagande vid gymnastik, dusch/simning, sexualundervisning, religionskunskap?
- Giftermål med någon med annan religion eller från annat land?
- Vem bestämmer över vem den unga ska gifta sig med?
- Homosexualitet?
- Att flickor och pojkar umgås?
- Utbildning, får den unga själv välja utbildning?
- Svensk lagstiftning, mänskliga rättigheter?
- Krav och förväntningar på sitt barn?
- Vilka lösningar på situationen ser föräldrarna som möjliga?

HUR SER FÖRÄLDRARNA PÅ SITUATIONEN?

Utöver de sedvanliga frågorna finns några frågor som specifikt behöver tas upp. Om föräldrarna inte anser att det finns några problem, är det intressant att veta vad de tror orsaken är till att deras barn söker hjälp. I många länder förekommer aga som uppfostringsmetod. Föräldrar som kommer från länder och traditioner där aga förekommer, kan ha svårt att förstå och acceptera det svenska förbudet mot aga. Aga inom familjen kan dock aldrig accepteras i Sverige. Den som har vårdnaden om barnet har ett ansvar för att barnets grundläggande behov tillgodoses och om dessa allvarligt åsidosätts, är samhället skyldigt att ingripa för att skydda barnet.

BARNETS PERSPEKTIV OCH BEHOV

Uppmärksamma de behov som din klient inte får tillgodosedda till följd av sin situation. Sök svar på vad klienten vill göra som hen inte får och vad hen tvingas göra som hen inte vill. Lyssna på vad klienten berättar och utgå från att föräldrarnas beskrivning inte kommer att överensstämma med den beskrivning klienten själv ger av sin situation. Väg noga in de uppgifter som kommit fram i förhandsbedömningen när det gäller skyddsbehovet. Tänk på att situationen snabbt kan förändras vilket innebär att du alltid ska ha klientens skyddsbehov i åtanke.

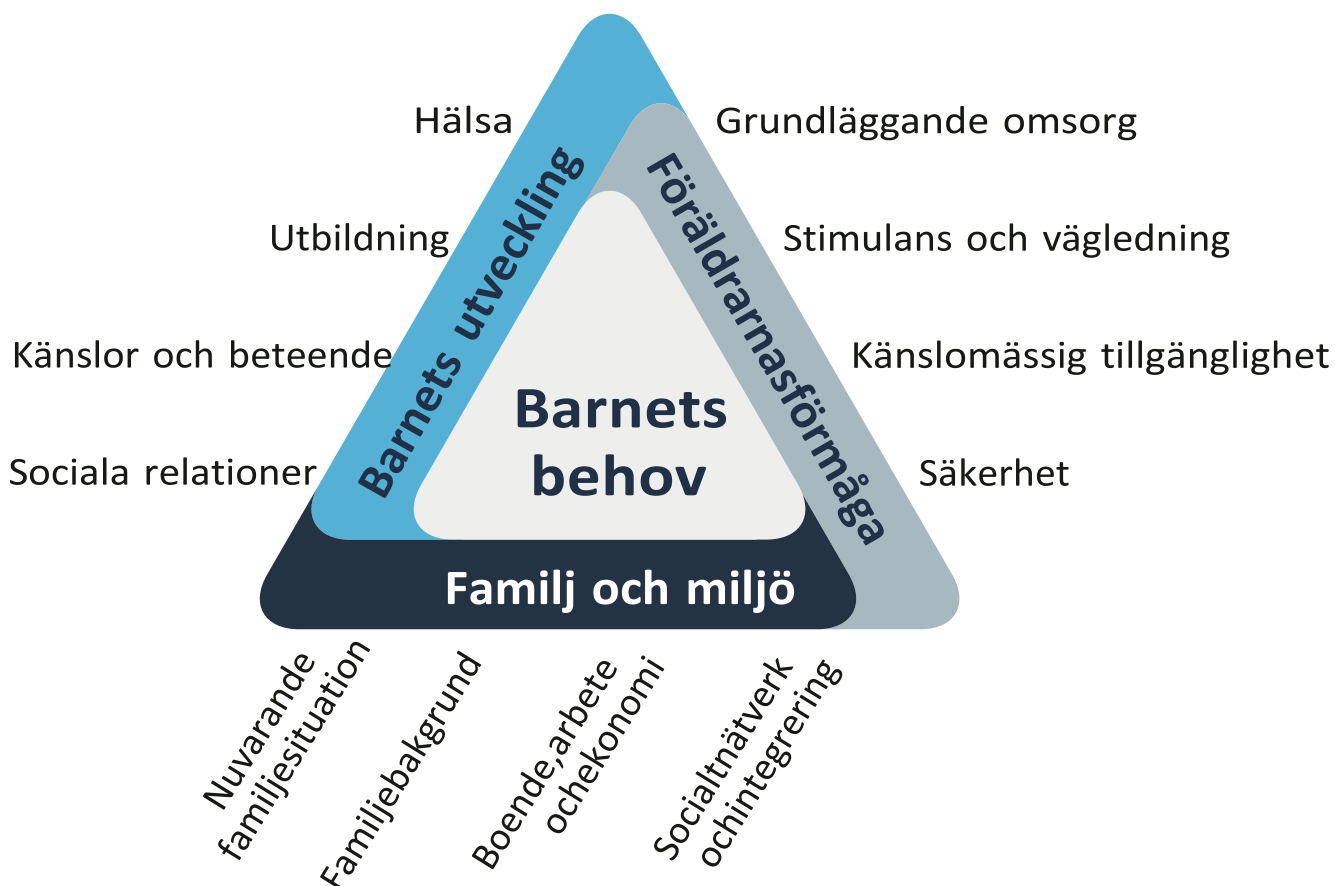
DIN KLIENT ÄR EXPERTEN

Din klient är oftast väl medveten om hur familjen kommer att reagera på socialtjänstens inblandning, vilka konsekvenser det kan komma att få och vilka risker som finns. Många ungdomar som kontaktat socialtjänsten anser tyvärr att de inte blivit tagna på allvar när de berättat om sin situation och varit i kontakt med olika myndigheter.

VANLIGA LÖSNINGAR FUNGERAR INTE

Ju bättre kunskap du har om HRV desto bättre förståelse har du för vilka konflikter en ung människa och hans familj kan hamna i. Du vet då även varför sedvanliga lösningar på problemet inte fungerar och att en sedvanlig handläggning i ärendet kan försvåra din klients situation och förvärra utsattheten. Du behöver säkerställa klientens skydd innan du tar kontakt med föräldrarna. Det är problematiskt att jobba med hedersärenden på sedvanligt sätt. Se vidare under avsnittet [Insatser](#).

BBIC:S MODELL FÖR UTREDNINGSBEHOV

VAD BLIR KONSEKVENSERNA?

En ung människa är mycket beroende av sin familj och du som yrkesverksam behöver noga tänka igenom vilka konsekvenser olika handlingsalternativ kan få för klienten. Finns det inte HRV i familjen, är en kontakt med socialtjänsten eller en placering utanför hemmet ingenting som innebär en fara för den unga. Etableras dock en kontakt mellan socialtjänsten och den unga och det finns HRV inom familjen, kan det innebära att klienten tvingas bryta med sin familj eller att hen blir förskjuten av hela sin släkt och kontaktnät. Detta är inte någonting socialtjänsten kan ta hänsyn till, socialtjänsten måste ingripa till skydd för barn och unga.

Det är en mycket svår situation för den unga personen, vilket ställer krav på socialtjänsten att erbjuda stöd utifrån klientens behov. Det är mycket vanligt med känslor av skuld och skam, därför är det viktigt att vi hjälper till och avlastar den unga. Detta är också en av anledningarna till att det är vanligt att ungdomarna vacklar i sin egen inställning till det stöd de kan få. De saknar helt enkelt sin familj och den samhörighet de trots allt hade där. Det är en stor utmaning för socialtjänsten att kunna erbjuda ett nytt nätverk som kan väga upp den saknad din klient har av föräldrar, syskon och övrig släkt i så hög grad att hen kan utstå saknaden och må bra i sitt nya liv.

VAD KAN DET PRATAS ÖPPET OM INOM FAMILJEN?

När socialtjänsten arbetar med personer som utsätts för HRV är det viktigt att komma ihåg att det sällan går att prata öppet inom familjen. Detta utifrån att det kan innebära ökad risk för den unga. I kontakten med familjen är det viktigast att hela tiden ha den ungas behov av skydd i åtanke. Därför bör du prata med alla parter enskilt. Enskilda träffar med föräldrarna kan klargöra mammans och pappans separata inställning i situationen. Samtala gärna om vad det kan pratas öppet om inom familjen när bägge föräldrarna är närvarande.

PLANERA NOGA VID EVENTUELL KONTAKT

Den unga har många gånger önskemål om att kunna ha kontakt med familjen. Här behöver du resonera med den unga om detta är lämpligt och hur det kan påverka hens psykiska mående. Det finns ofta mycket goda skäl att avstå kontakt, särskilt under utredningstiden. Du som handläggare ansvarar för att fatta ett sådant beslut om du ser att klientens önskemål om kontakt just då inte är realistiskt eller lämpligt. Om klienten är placerad i skyddat boende och vill ha kontakt med sina föräldrar under utredningstiden så är det viktigt att resonera kring vad som är realistiskt. Du som socialtjänst behöver göra en självständig bedömning av om det är tryggt för den unga att ha kontakt med sin familj. Bedömer du att kontakt med familjen är nödvändig för att den unga ska stanna i skyddet, kan ett telefonmöte där tolk och socialtjänst finns med, erbjudas. **Bryt direkt om föräldrarna börjar hota eller försöker påverka den unga.** Innan samtalet behöver du och klienten komma överens om vad som ska hända efter samtalet. Vid samtalet ska en dokumenterat lämplig tolk som är okänd för klienten finnas med. Angående tolk se även under avsnittet [Rådgivning/anmälan/förhandsbedömning](#).

ATT TÄNKA PÅ

Många fler än föräldrarna kan ha åsikter om klientens situation. Det är inte ovanligt att släktingar som bor i annat land försöker påverka hur situationen ska hanteras, det är alltså inte alltid föräldrarna som har sista ordet. Ta in skolan som referent i utredningen. Om den unga tidigare berättat för någon om sin situation så är det ofta för exempelvis en skolsköterska, skolkurator eller lärare.

HÄMTA IN UPPGIFTER FRÅN ANDRA PERSONER I DIN KLIENTS NÄTVERK

En nätverkskarta fyller en mycket viktig funktion i utredningsarbetet i ärenden gällande HRV. Läs mer under avsnittet [Rådgivning/anmälan/förhandsbedömning](#). Utifrån nätverkskartan och släkktträdet kan du lättare göra en bedömning av vilka socialtjänsten eventuellt behöver träffa under utredningstiden. Överväg noggrant vilka kontakter som är möjliga utan att äventyra klientens säkerhet. Det är viktigt att ha enskilda träffar med de personer i det privata nätverket som ska kontaktas eftersom det ökar

sannolikheten att alla kan tala öppet om situationen för din klient. **Var medveten om att lojaliteten mot släkten kan vara större än mot din klient.**

HUR SER KLIENTENS NÄTVERK UT?

- Vilka aktörer finns kring din klient och vad är deras roll och inställning kring hens situation och behov?
- Vilka eventuella resurser och stöd finns i relationen till familj, släkt, kamrater och övriga?
- Vilka eventuella svårigheter finns i relationen till familj, släkt, kamrater och övriga?
- Finns det skyddsfaktorer i nätverket som kan uppväga riskfaktorerna?

BEDÖMNING

Socialtjänstens analys och bedömning av klientens situation kan vara avgörande för hens fortsatta utveckling. Bedömningen ska göras utifrån tre olika perspektiv:

Individnivå. Här bedömer vi klienten och hens föräldrar som individer.

Familj. Här inkluderas släkt bosatta både i Sverige, utomlands och i ursprungslandet. Finns det förväntningar eller gruppträck från släkt och det större kollektivet?

Samhälle. Här bedömer vi hur kultur, religion, normer, värderingar och traditioner påverkar familjen. Hur ser familjen på mänskliga rättigheter? Är familjen isolerad eller integrerad?

BEDÖM SITUATIONEN

- Identifiera styrkor och svårigheter när det gäller behoven hos din klient, föräldrarnas förmågor, resurser, hinder samt svårigheter och faktorer i familj och miljö.
- Analysera samspelet mellan dessa områden och hur de påverkar klienten.
- Identifiera mönster och förändringar i klientens och familjens situation. Finns upprepningsmönster, har situationen för klienten blivit bättre eller sämre över tid? Minskar eller ökar förtryck och kränkningar?
- Vilka förklaringar finns till olika problem och omständigheter? Vilka faktorer påverkar klientens utveckling och föräldrarnas förmåga? Hur ser samspelet ut dem emellan?
- Gör en bedömning av föräldrarnas och din klients insikt, motivation och förmåga till förändring.

Om klienten och hens familj har olika syn på situationen är det viktigt att fundera över vad de olika perspektiven står för. Reflektera över vilka risker som kan uppstå av att basera utredningens resultat, val av insats, stöd och skydd på perspektivet som föräldrarnas ger av situationen. Hur stort ansvar kan läggas på klienten om hen ändrar sin inställning under utredningen och inte längre står för de risker som hen berättade om tidigare under utredningen? Det är inte ovanligt att klienten utsätts för påtryckningar med syfte att hen ska ändra sina uppgifter. Tänk på att det är först när klienten känner sig skyddad som hen fullt ut kan våga berätta om sin situation.

UPPDATERA TIDIGARE HOT- OCH RISKBEDÖMNINGAR

I utredningens slutskede måste socialtjänsten än en gång göra en hot- och riskbedömning. Läs mer under avsnittet [Strukturerade hot- och riskbedömningar](#)

- Kan utredningen avslutas utan insats eller finns behov av åtgärder?
- Kan de insatser som behövs garanteras om det sker via SoL och hur ska de i så fall följas upp?

- Vilka är riskerna för hälsan hos klienten om vi inte gör något alls?
- Finns det risk för allvarligt eller dödligt våld mot klienten?

BEDÖMNING AV SKYDDSBEHOV

- Har klienten eller annat syskon i familjen/ släkten utsatts för våld tidigare?
- Finns det personer i hens släkt som tidigare är dömda för våldsbrott?
- Förekommer våld mellan föräldrarna?
- Lever hen i en stark patriarkal familjestruktur?

När det finns en hög risk för att klienten ska utsättas för våld, behöver socialtjänsten utan föräldrarnas vetskap göra en säkerhetsplanering tillsammans med klienten. Om en polisanmälan är upprättad och det bedöms finnas en hög hotbild mot klienten rekommenderas kontakt med polisens brottsoffer- och personsäkerhetsgrupp (BOPS). Socialtjänst kan tillsammans med BOPS planera för det fortsatta skyddet av klienten.

Överväg följande säkerhetshöjande åtgärder:

- Sekretessmarkering (ansökan sker till Skatteverket)
- Skyddad folkbokföring (ansökan sker till Skatteverket)
- Fingerade personuppgifter (ansökan sker till Polismyndigheten)
- Namnbyte (görs hos Skatteverket)
- Ansökan om kontaktförbud (ansökan sker till Polismyndigheten eller åklagarkammaren) För att kunna ansöka om kontaktförbud krävs det att det upprättas en polisanmälan.

Läs mer på: skatteverket.se och polisen.se

OMHÄNDERTAGANDE ENLGT LVU

Omhändertagande enligt LVU kan bli aktuellt om vård inte kan ges den unga med samtycke från vårdnadshavare eller den unga är över 15 år.

Den som är under 18 år ska beredas vård enligt LVU om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den ungas hälsa eller utveckling skadas, 2 § LVU. Också om den unga utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende, kan personen behöva omhändertas enligt 3 § LVU. Paragraf 3 innebär att även den som är 18–20 år kan omfattas av LVU. Om förvaltningsrättens beslut kan inväntas, kan en utredning komma fram till att en ansökan om LVU skall göras.

Om klienten är över 20 år bestämmer hen själv vilket stöd som önskas från socialtjänsten. Socialtjänsten har inga tvångsåtgärder att tillgå. Vill klienten inte ha något stöd så kan personen själv avsluta kontakten med socialtjänsten.

OMEDELBART OMHÄNDERTAGANDE ENLIGT LVU

Om klienten är under 20 år och Socialtjänsten gör bedömningen att personen behöver omedelbart skydd, sker detta enligt 6 § LVU. För att ett omedelbart omhändertagande ska vara aktuellt, måste det vara sannolikt att klienten behöver beredas fortsatt vård enligt 1§, 2 och/eller 3 § LVU

BRA FÖRÄLDRAKONTAKT INGÅR I VÅRT MÅL

Om ett omhändertagande enligt LVU är nödvändigt, ska målet vara att hitta konstruktiva vägar för att nå de fri- och rättigheter som slås fast i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. En viktig del av det fortsatta arbetet bör vara att ge fortsatt stöd till klienten och även till dennes familj. Det kan handla om att ge olika former av stöd vid en krissituation men också att ge tydlig information om lagar, skyldigheter och rättigheter.

Om klienten ska omhändertas omedelbart, eller om polisanmälan ska göras, bör en person med chefsposition underrätta föräldrarna, detta på grund av den formella auktoritet som en chef innehar.

VAD SKA SOCIALTJÄNSTEN GÖRA?

Blir det aktuellt med omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU, säkerställer socialtjänsten att:

- Utredning inleds
- Ordförandebeslut tas om omedelbart omhändertagande enl. 6 § LVU
- Hemlighållande av vistelseort 14 § LVU
- Umgängesbegränsning 14 § LVU
- Läkareundersökning och vid behov rättsläkarintyg
- Polisanmälan övervägs
- Föräldrarna underrättas
- Ingen kommunikation från familjen till klienten
- Samtala med klienten om personlig säkerhet och vilken försiktighet hen måste ha på sociala medier, samt att ingen kontakt får tas med familjemedlemmar
- Säkerställ att klienten får det stöd hen behöver för att orka stanna i placeringen och skyddet.

ANSÖKAN OM VÅRD ENLIGT LVU

Om barnet/den unga bedöms vara i behov av stöd och skydd, men vård inte kan ges med tillförlitligt samtycke, ska socialtjänsten ansöka om vård enligt 1 §, 2 och/eller 3 §§ LVU hos förvaltningsrätten.

Om grunden till LVU är hedersproblematik och den utsatta är under 18 år görs ansökan enligt 2 § LVU. Socialtjänsten ska även bedöma om det även finns skäl att ansöka på eget beteende enligt 3 § LVU. Är den unga 18–20 år kan ansökan endast göras enligt 3 § LVU om klienten uppvisar annat socialt nedbrytande beteende.

Vid LVU-vård anmäl till förvaltningsrätten behov av att de utser ett offentligt biträde som har särskild kompetens kring HRV.

Överväg LVU när klienten pratar om följande:

- Arrangerade äktenskap
- Hot om att tvingas resa utomlands för att giftas bort eller uppfostras
- Rigid kontroll över tider, utevistelser och umgänge samt hot och kränkningar
- Att klienten har en pojk-/flickvän eller vill gifta sig med någon som familjen inte godkänner
- Att klienten har haft en sexuell relation med någon som familjen inte godkänner
- Att vara gravid utan att vara gift
- Att klienten känner sig rädd eller hotad

Misshandel

Misshandel omfattar både fysiska och psykiska övergrepp. Att ingå äktenskap mot sin vilja, könsstympas eller bli slagen, är exempel på fysiska övergrepp. Att den unga exempelvis blir utsatt för nedlåtande kommentarer av familjemedlemmar, inte får äta tillsammans med sin familj eller blir isolerad från övrig familj är exempel på psykisk misshandel.

Brister i omsorg

Brister i omsorg kan innebära att barnet inte får relevant läkarvård, utbildning och/eller inte får delta i aktiviteter som exempelvis skolutflykter, skoldans och idrott. När föräldrarna inte lyssnar till barnets synpunkter, inte tillåter att hen utvecklas till en självständig individ och isoleras från sociala kontakter, kamratrelationer, fritidsintressen och inte får delta fullt ut i skol aktiviteter, kan det röra sig om brister i omsorg.

Annat socialt nedbrytande beteende

3 § LVU rör den ungas eget beteende: missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nerbrytande beteende. Om din klient har ett destruktivt och utagerande beteende är det viktigt att vara observant på om detta orsakas av hemmiljön. När det gäller unga personer utsatta för HRV mellan 18–20 år, kan ansökan göras enligt 3 § LVU, annat socialt nedbrytande beteende. En persons vilja att återvända till en miljö där hen riskerar att utsättas för våld och förtryck har enligt kammarrättspraxis ansetts kunna inrymmas i vad som avses med socialt nedbrytande beteende.

Inför en LVU-förhandling

Beskriv noga för din klient vad som kommer att hända vid förhandlingen och säkerställ att hen förstår vad förhandlingen innebär. Är den unga personen under 18 år kan ombudet föra dennes talan. Om skyddsbedömningen visar att det är olämpligt att klienten närvarar fysiskt i rättssalen ska socialtjänsten skyndsamt påtala det till förvaltningsrätten och framföra att klienten i stället önskar delta via länk eller i ett medhörningsrum. Det är domstolen som ytterst avgör om klienten ska vara med fysiskt i rättssalen eller inte. Det är därför bra om det kan påvisas goda skäl till att klienten inte bör närvara fysiskt. Det kan handla om att klienten inte vågar berätta vad som hänt i närvaro av sin familj, eller att det finns risk att familj/släkt försöker påverka klienten att inte medverka eller att lämna osanna uppgifter. Om den unga vill närvara vid förhandlingen behöver socialtjänsten och klienten vara observant på att medlemmar ur slakten kan befinna sig i närheten och att dessa kan försöka påverka klienten. Om klienten under förhandling eller paus utsätts för påverkan, informera genast rättens ordförande om detta. Var även uppmärksam på hur eventuella tolkar hanterar situationen.

Vårdplan

En ansökan om vård enligt LVU ska innefatta en vårdnadsplan som utgår från barnets behov. **Det är av största vikt att information om den ungas mående och vardag filtreras för vårdnadshavarna för att inte avslöja detaljer som kan hota den ungas skydd.** Inga adresser eller andra kontaktuppgifter till barnet och vårdgivare får anges. Läs mer under avsnitten [Skyddade personuppgifter](#) och [Dokumentation och sekretess](#).

Genomförandeplan

Genomförandeplanen ska mer i detalj reglera vem som ska göra vad för att uppnå målen med placeringen. I genomförandeplanen ska fokus ligga på att barnet får den vård och de stödinsatser som krävs och där regleras även hur uppföljningen av vården ska se ut.

Uppdrag till utförare

Samtidigt som barnet vårdas utanför hemmet kan föräldrar och nätverk erbjudas stödinsatser i öppenvård. Ansvarspunkter som ska vara kända för föräldrarna:

- Våld, hot och kränkningar får inte förekomma
- Barnets rättigheter ska tillgodoses enligt föräldrabalken och barnkonventionen
- Överenskommelser kring tider, regler, fritid, kamrater och så vidare
- Uppföljning av uppdraget

Om klienten vill flytta hem

Om den unga uttrycker en önskan att flytta hem är det viktigt att resonera kring vad som är realistiskt. Den unga kommer alltid att önska att familjen ska förändras till det bättre. Då behöver du som socialtjänst göra en självständig bedömning av om det är säkert för den unga att flytta tillbaka hem. För det krävs att situationen i hemmet ska ha förändrats, inte bara att föräldrarna uttrycker en vilja till förändring. Om den unga ändå rymmer hem och uttrycker att det är enligt hens vilja, behöver polishandräkning starkt övervägas.

Om föräldrarna förnekar att situationen är ett problem bör inte klienten flytta hem. Om det finns förutsättningar för hemflytt finns möjlighet för fortsatt vård i hemmet enligt LVU eller att ge ett fortsatt stöd till familjen enligt socialtjänstlagen i form av öppenvårdsinsatser.

Om längtan efter familjen blir för stor

Erfarenhet visar att unga ofta inte orkar stå fast vid sitt beslut att bryta upp på grund av skuldbeläggning, press, hot, påtryckningar och våld från familj och nätverk. Det är av stor vikt att informera klienten om att det är vanligt att egna skuldkänslor, tillsammans med press från familjen, kan leda till en önskan att återvända hem eller att söka kontakt med familjen. Det är vidare avgörande att så tidigt som möjligt, tillsammans med klienten göra upp strategier/nödplaner kring vad som ska göras om detta sker. **Det är socialtjänstens ansvar att agera på ett sätt som skyddar den unga så långt det är möjligt. Detta kan inte läggas över på den unga!**

Om den unga är omhändertagen och placerad för vård med stöd av LVU kan socialtjänsten behöva hämta tillbaka personen tillsammans med polisen, vilket då är viktigt att initialt förklara eftersom detta annars kan uppfattas som mycket skrämmande. Är den unga placerad för vård med stöd av LVU är det viktigt att undersöka möjligheterna för socialtjänsten att få tillgång till den ungas pass för att minska risken att den unga hämtas från placeringen och förs utomlands av sina vårdnadshavare. Vad gäller unga över 18 år som är placerade enligt SoL är det viktigt att det görs en tydlig nödplan eftersom socialtjänsten i dessa fall har begränsade möjligheter till uppföljning. I sådana fall kan socialtjänsten ta ansvar för att kontakt hålls med den unga exempelvis via telefon, mejl eller sms, om den unga avviker. Socialtjänsten har då möjlighet att få reda på om den unga hålls kvar i familjen mot sin vilja och ett polisingripande kan bli aktuellt, samtidigt som socialtjänsten visar att samhället fortfarande är inriktad på att hjälpa den unga att ta sig ur sin svåra situation.

EXEMPEL PÅ DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur kan den unga kommunicera om hen avbryter placeringen mot sin vilja?
- Hur kan den unga kommunicera om hen själv väljer att avbryta placeringen?
- Vem har ansvar för att följa upp den unga?
- Ska en polisanmälan göras om hen försvinner från placeringen?
- Hur kan den unga följas upp utan att hens säkerhet äventyras?
- Vilka kan vara aktuella platser att söka efter den unga om hen avbryter placeringen, i Sverige eller i utlandet?
- Hur och vilken sorts kontakt kan tas med den unga?
- Vilka verksamheter kan ha större uppföljningsmöjlighet än socialtjänsten i förhållande till den unga, polismyndigheter, boendet, ideell organisation, skola, ungdomsmottagning?

Placering/skyddat boende

Skyddat boende kan vara en utväg för de mest utsatta klienterna i en akut situation när det finns en allvarlig hotbild. Den som får sin frihet eller sitt handlingsutrymme begränsat kan även behöva annat stöd, exempelvis en stödperson. Vad behöver din klient? Är klienten i behov av skyddat boende ska detta omedelbart ordnas. Är klienten över 20 år sker detta enligt SoL. Är klienten 18–20 år kan placering göras både enligt SoL och LVU. Är klienten omyndig görs placering enligt LVU.

Skyddat boende = inga tidigare kontakter

Berätta för klienten att det initialt inte kommer vara möjligt för hen att ha någon kontakt med eventuell partner, kamrater eller familjemedlemmar under placering i skyddat boende. Längre fram kan det eventuellt finnas möjligheter att ordna detta på ett säkert sätt. Initialt bör inga telefonsamtal, brev eller kontakt via sociala medier förekomma innan socialtjänsten bedömt att det inte innebär ytterligare hot och påfrestningar för klienten, eller att det innebär risk det skyddade boendet avslöjas.

Hur väljer vi Skyddat boende?

När vi bedömer vilket HVB-hem som motsvarar behoven ska vi ta hänsyn till följande:

- Ska ha tillstånd från IVO.
- Ska vara specialiserad på HRV.
- Hög personaltäthet och bemanning dygnet runt.
- Kompetens att göra PATRIARK-bedömningar.
- Avstånd. Graden av hot avgör hur långt bort HVB-hemmet bör ligga.
- Placeringen ska i möjligaste mån inte göras i ett geografiskt område där släkten/gruppen är frekventerad.
- Möjlighet till krisbearbetning.
- Möjlighet till samtal kring den egna säkerheten.
- Könsblandade boenden är inte att rekommendera.
- Utredningsbehov.

Avståndet från föräldrahemmet och till andra personer i nätverket som utgör ett hot är alltid viktigt att beakta. Inte enbart beroende på graden av hot utan även för den ungas säkerhet, känsla av trygghet och för att hen ska kunna röra sig och leva så normalt som möjligt. Behovet hos klienten styr placeringen, men platsförfrågan går i första hand till kontrakterade hem som länet har ramavtal med. Vid bedömning av rätt vårdinsats går dock den enskildes behov före upphandlade ramavtal om särskilda behov kan uppvisas.

Tips på kriterier att eftersträva vid placering

- Att personalen är utbildad i HRV.
- Att personalen har förståelse för klientens utsatthet, för de reaktioner som följer av brytning med familjen, samt kan säkerställa att klienten får kvalificerat krisstöd vid behov.
- Att personalen har kunskap om den dynamik som råder i familjer med hedersnormer och kan skydda den placerade personen från familjens påtryckningar och utspel.
- Att personalen har tillgång till regelbunden handledning från handledare som utöver ordinarie kompetens, även har särskilda kunskaper gällande HRV.
- Att boendets skalskydd svarar upp mot aktuell hotbild.

- Att klienten inom ramen för boendets verksamhet kan erbjudas både fysiskt och psykiskt stöd och skydd utifrån sina individuella behov.
- Att klienten under tiden i boendet får möjlighet att utveckla ett eget säkerhetstänk.
- Att boendet vid behov kan ordna skyddsfölje för klienten till och från aktiviteter och möten utanför boendet.
- Att det finns en långsiktig plan och en beredskap i verksamheten för att ge den unga någon form av fortsatt stöd under lång tid framöver.

Checklista inför placering i familjehem eller annat skyddat boende

- Informera den unga att det inte är tillåtet att ta med sin mobiltelefon eller mobilkort vid placering i skyddat boende. Uppmana klienten att spara de nummer som är viktiga.
- Byte av e-postadress (se föregående punkt).
- Om klienten vill behålla kontakten med någon i familjen, exempelvis genom brevväxling, ska det av säkerhetsskäl gå via socialtjänsten.
- Berätta för klienten om möjligheten att ta kontakt med socialtjänst/polis om det inte fungerar i det nya boendet.
- Var tydlig med att du vill att klienten ska ringa dig om det uppstår problem, så att ni gemensamt kan finna en lösning. Det är betydligt tryggare än att klienten flyr, vilket i värsta fall betyder ett återvändande till familjen.
- Är din klient myndig behöver du vara särskilt noga med att ordna praktiska angelägenheter som sysselsättning, försörjning och stödperson.
- Om den unga omfattas av skolplikt behöver socialtjänsten snarast ta kontakt med skola för att ordna med skolgång.

Var uppmärksam på problem som kan uppstå vid namnbyte, adressändring, ansökan om nytt bankkort, CSN-bidrag, byte av skola och liknande. Försök säkerställa att inte andra aktörer genom obetänksamhet, röjer den ungas nya adress och namn genom att exempelvis (per automatik) skicka information till vårdnadshavare.

Underrätta föräldrarna

Klienter över 18 år bestämmer själva om föräldrarna ska kontaktas eller inte. Socialtjänsten tar endast kontakt med föräldrarna om klienten vill det.

Om klienten är under 18 år ska socialtjänsten ta kontakt med föräldrarna när utredning inleds, enligt förvaltningslagen och socialtjänstlagen. När det gäller hedersrelaterade ärenden behöver du göra en bedömning om, när och hur detta ska ske med tanke på skyddsaspekten. (Se 11 kap 2 § 4 st SoL.) Första mötet med föräldrarna sker på socialkontoret för att tydliggöra socialtjänstens roll och myndighetsutövning. Socialtjänsten bör ha beredskap för att möta eventuella krisreaktioner hos föräldrarna.

Läs mer under avsnittet [Rådgivning/anmälan/förhandsbedömning](#).

Säkerställ att föräldrarna vet

- Vem som är ansvarig handläggare.
- Vilka beslut som fattats och varför.
- Vad besluten innebär och vilka rättigheter respektive restriktioner som medföljer.
- Sina möjligheter att överklaga besluten.

- Sina möjligheter till ombud/offentligt biträde.
- Hur den fortsatta handläggningen kommer att gå till.
- Vad det innebär när socialtjänsten gör en utredning.
- Vilken tidsplan som gäller.

Erbjud föräldrarna stödinsatser och nya tider för träffar. Om deras barn är placerat i skyddat boende ska du upplysa dem om att deras barn mår bra och är på ett ställe där det finns vuxna som stöttar. **Det är av största vikt att information om den ungas mående och vardag filtreras för vårdnadshavarna för att inte avslöja detaljer som kan hota den ungas skydd.**

Vad säger socialtjänstlagen?

Socialtjänstlagen förespråkar att socialtjänsten alltid ska överväga om det finns släktingar eller andra närstående där barnet kan placeras. Lagen förespråkar även att placeringen ska ske så nära hemmiljön som möjligt (närhetsprincipen).

Vad innebär socialtjänstlagen i hedersärenden?

För ärenden gällande HRV kan socialtjänstlagen vara riskfull gällande placering av barnet och närhetsprincipen eftersom det finns en uppenbar risk för att släkt och annat nätverk är en betydande del i problematiken. Därför behöver handläggningen i hedersärenden enligt socialtjänstlagen vara särskilt noggrann och inte enbart följa lagens intentioner.

Gällande klienter över 18 år ska det läggas stor vikt vid klientens egna synpunkter och önskemål och i största möjliga mån försöka tillgodose dessa. Gällande klienter under 18 år så är familjehem eller HVB-hem inledningsvis att föredra. Ofta är ensamheten och längtan efter familjen den svaga länken för den unga. Brytningen med familjen kan bli alltför svår. Familjen kan också med olika metoder försöka få den unga att komma hem, till exempel genom att ge falsk information om att någon nära släkting ligger på sjukhus.

Umgängesbegränsning

Vid placering enligt LVU kan det vara viktigt att även ta ett beslut om umgängesbegränsningar enligt 14 § LVU (gäller både umgängesbegränsningar och hemlighållande av vistelseort). Det hjälper klienten att få lugn och ro i det skyddade boendet med möjlighet att tänka över vad hen önskar i sin framtid utan påtryckningar från sin släkt. Umgängesbegränsning är också nödvändigt för att det skyddade boendet verkligen ska kunna skydda klienten.

Sekretesskydda anmälan

Om det finns risk för hot efter att en anmälan gjorts finns möjlighet att sekretesskydda delar av anmälan enligt 10 kap 3 § OSL och 12 kap 3 § OSL.

Läkarundersökning

Om din klient har varit utsatt för fysiskt eller sexuellt våld ska du se till att klienten genomgår en läkarundersökning. Den utsatta kan ha även ha behov av olika typer av medicinsk behandling och/eller av psykosociala insatser som exempelvis krisbearbetning. En undersökning av den utsatta kan också ligga till grund för ett rättsintyg, vilket i sin tur kan vara en del i en förundersökning inför ett åtal,

be därför läkaren att undersöka och dokumentera skadorna samt skriva ett rättsläkarintyg.

Polisanmälan

När barn utsatts för misshandel eller sexuella övergrepp bör socialtjänsten med stöd av 10 kap. 21 § OSL anmäla brottet till polis. Enligt Socialstyrelsen allmänna råd (SOSFS 2014:6) bör brott mot ett barn enligt 3, 4 och 6 kap brottsbalken eller

lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor,

polisanmälas skyndsamt såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras.

Aidentifiera då ärendet! En polisanmälan kan göra att situationen i hemmet blir ohållbar och leda till att det krävs ett omedelbart omhändertagande. **Det är viktigt att du inte avstår från att göra polisanmälan på grund av rädsla för att situationen för din klient kan förvärras, eller att klientens relation till föräldrarna kan försämrars.**

Genom att polisanmäla hjälper vi familjen att förstå vad som är förbjudet enligt svensk lag.

En polisanmälan sänder en tydlig signal till familjen om att socialtjänsten står upp för den ungas rättigheter. Tydligheten kan i bästa fall hjälpa till att skapa förändring i familjen.

ATT TÄNKA PÅ

Om klienten är över 18 år ska du stötta hen att själv göra en polisanmälan om hen vill det. Berätta för klienten om vad en polisanmälan kan innebära för hens situation.

Mer information om hur en anmälan går till:

www.polisen.se

Bortförd eller kvarhållen utomlands mot sin vilja

Varje år förs ett stort antal personer utomlands eller hålls kvar i utlandet mot sin vilja, därför är det mycket viktigt att det på den lokala nivån finns förhållningssätt, rutiner och strategier kring detta. Det kan exempelvis handla om att föras utomlands för att giftas bort mot sin vilja, sändas på så kallad uppfostringsresa eller lämnas hos släktingar. Risken för bortförande kan även öka om vårdnadshavarna får veta att myndigheter känner till barnets utsatthet, exempelvis genom att barnet har berättat för en yrkesverksam. Finns risken för bortförande för en person i en familj, löper även syskonen risk att bortföras. Socialtjänsten och andra aktörer behöver så långt det är möjligt, förebygga att den unga förs utomlands. Det är viktigt att det finns en tydlig planering och ansvarsfördelning om det föreligger risk för att en ungdom kan komma att föras utomlands. De som förs bort blir ofta utsatta för olika former av psykiskt våld. Såsom kontroll och begränsningar, hot och isolering. Möjligheten att hålla kontakt med till exempel vänner eller myndigheter i Sverige är ofta mycket liten. Utöver det så utsätts många bortförda för olika former av fysiskt och sexuellt våld. Det är vanligt att den som förs bort fråntas sitt pass och det förekommer också att vårdnadshavarna ansöker om att barnets svenska medborgarskap ska upphöra, i syfte att ytterligare försvåra för barnet att få hjälp från Sverige. Om den unga förts utomlands är det oftast mycket svårt att få personen tillbaka till Sverige och aktörer på lokal nivå behöver veta hur de ska agera om detta ändå inträffar. Läs mer under avsnittet [Utreseförbud och barnäktenskapsbrott](#).

Offentligt biträde

Socialtjänsten ansöker hos Förvaltningsrätten om att utse ett offentligt biträde. Det är viktigt att advokaten har särskild kompetens om hedersproblematik.

SKYDDADE PERSONUPPGIFTER

SEKRETESSMARKERING

Skyddet innebär att uppgifter om en person sekretessbeläggs i folkbokföringen, exempelvis adress, nytt namn eller uppgift om närstående. Markeringen ger upphov till en noggrann prövning innan uppgifter om personen eventuellt kan lämnas ut. Sekretessmarkering beviljas där det bedöms att utlämnande av uppgifter om en person kan orsaka personförföljelse eller annan skada. Ansökan om sekretessmarkering sker till Skatteverket och ska innehålla intyg från exempelvis socialtjänst, polis, samt domar eller beslut om kontaktförbud. Läs mer på www.skatteverket.se

SKYDDAD FOLKBOKFÖRING

Skyddad folkbokföring ger starkare skydd än sekretessmarkering. Skyddad folkbokföring innebär att personen får vara folkbokförd i den tidigare kommunen trots flytt, eller i en kommun personen inte haft anknytning till. Skyddad folkbokföring kan fås om det finns särskilda skäl att misstänka utsatthet för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier. Läs mer på www.skatteverket.se

NAMNBYTE

För byte av för- och/eller efternamn tar man kontakt med Skatteverket. Namnbyte ger inte ett lika omfattande skydd som sekretessmarkering, skyddad folkbokföring eller fingerade personuppgifter, men kan vara ett bra komplement. Läs mer på www.skatteverket.se

FINGERADE PERSONUPPGIFTER

Vid särskilt allvarliga hot kan en person få en helt ny identitet, utan koppling till tidigare identitet. Ansökan sker till Polismyndigheten. Läs mer på: polisen.se

ATT TÄNKA PÅ

För att socialnämnden ska kunna ansöka om skyddad identitet för en klients räkning, måste klienten vara omhändertagen enligt LVU. I annat fall är det klienten själv som gör ansökan.

INSATSER

INSATSER OCH UTFÖRARE

Gällande unga personers uppbrottsprocess, är det viktigt att insatserna är anpassade till behovet av struktur i de olika faserna. Detta förutsätter adekvata och återkommande bedömningar av klientens behov av skydd utifrån fortsatt utsatthet för våld och behov av stödinsatser. Om den utsatta har barn är det viktigt att utforma insatserna med hänsyn till detta och att även barnens behov tillgodoses.

AKUTA FASEN

Insatser i den akuta fasen syftar till att skydda klienten från upprepad utsatthet. Efter den akuta fasen ska klienten:

- ha ett skyddat boende som fungerar och vara skyddad fysiskt
- ha en kontinuerlig relation med (åtminstone) kontaktperson, samt tillgång till emotionellt, socialt och praktiskt stöd
- ha dagliga rutiner/aktiviteter/sysselsättning
- ha tillgång till personer som kan stödja och hjälpa med att hantera kris- och traumareaktioner
- ha en plan för om, och i så fall på vilket sätt, kontakten med familjen ska ske
- planera för ett stadigvarande boende

Gällande kontakt mellan den unga och hans familj är det alltid viktigt att diskutera hur den unga kommer att påverkas. **Kontakt under akutfasen är ofta mycket olämpligt.** En eventuell kontakt kräver ett omfattande för- och efterarbete och ställer stora krav på socialtjänsten och eventuellt boendet, för att fånga upp den ungas reaktioner.

MELLANFASEN

I mellanfasen är det viktigt att förekomma behov. Först i denna fas ser man hur individen anpassar sig till situationen och det är nu viktigt att grundligare utreda de individuella behoven och anpassa de insatser som görs. Det behöver göras en tydlig individuell planering för klienten, som även konkret ska kopplas till den långsiktiga fasen. Detta för att säkerställa kontinuiteten i insatserna.

Efter mellanfasen bör klienten:

- redan bo i, eller ha planerat för ett stadigvarandeboende
- ha kontinuerlig relation med (åtminstone) kontaktperson, samt veta var det finns ytterligare emotionellt, socialt och praktiskt stöd vid behov
- ha börjat skapa ett socialt nätverk
- ha börjat lära sig hur hen själv behöver tänka kring skydd och säkerhet
- ha en plan för framtiden, inklusive långsiktig sysselsättning
- ha viss förmåga att handskas med fysiska och psykiska symptom på svåra upplevelser
- ha blivit remitterad till, eller ha påbörjat en relation med en terapeut, om det önskas
- vara tillräckligt emotionellt stabil och trygg i relation till de personer som utgör hotet, för att börja fungera i vardagen
- ha börjat lära sig hur hen bäst kan förhålla sig till och hantera kontakt med familjen

LÅNGSIKTIGA FASEN

Här sätts insatserna in utifrån de individuella behoven. Klienten har nu anpassat sig till situationen och det har blivit tydligare både för klienten och för de som ansvarar för insatserna, vad just hen har för behov gällande boende, relationer, skydd, sysselsättning med mera. Målet i den långsiktiga fasen är att klienten ska kunna påbörja ett liv med en riktning som överensstämmer med vad som önskas sig på sikt. Hållandestrukturen kring klienten fortsätter succesivt att avta, dock är det mycket viktigt att inte överge klienten i samband med att måendet börjar förbättras.

Efter den långsiktiga fasen bör klienten:

- ha eget långsiktigt boende eller en stödlägenhet
- ha kontinuerlig relation med kontaktperson eller motsvarande, och veta var hen kan få ytterligare emotionellt, socialt och praktiskt stöd vid behov
- ha ett fungerande socialt nätverk
- ha påbörjat en utbildning eller sysselsättning som passar hen på längre sikt
- kunna hantera sin situation vad gäller skydd och säkerhet i vardagen
- ha förmåga att handskas med fysiska och psykiska symptom på svåra upplevelser
- ha påbörjat psykoterapi eller terapi med inriktning på senare traumabearbetning, om klienten själv önskat detta
- vara tillräckligt emotionellt stabil för att kunna fungera i vardagen

För mer information om faserna se skriften *Våga göra skillnad*, sidorna 77–92 från Länsstyrelsen Östergötland, 2011.

TÄNK PÅ DETTA NÄR KLIENTEN ÄR ÖVER 18 ÅR

När klienten är över 18 år så avgör hen naturligtvis själv huruvida kontakt önskas med familjen och i vilken utsträckning hen vill ha socialtjänstens hjälp att ordna ett möte. Om klienten inte vill ge någon information till sin familj om var hen befinner sig men familjen kräver av socialtjänsten att få veta var deras barn finns, informera då om att den unga mår bra och är trygg och att ni inte kan berätta mer än så. I de fall där familjen är påstridig med att få uppgift om var deras myndiga barn befinner sig, är det bra att även informera lokal polis om att den unga håller sig borta av fri vilja och att socialtjänsten är inkopplade i ärendet. Det är inte helt ovanligt att familjen vänder sig till polisen för att anmäla sitt barn som försvunnet i dessa ärenden. Polisen behöver dock inte få information om var den unga befinner sig, något som minskar risken att någon av misstag lämnar ut för mycket information.

EKONOMISKT BISTÅND

Om klienten är över 18 år och socialtjänsten har bedömt att hen behöver flytta från sina föräldrar ska socialtjänsten hjälpa till med den ekonomiska situationen. Om det inte är möjligt för klienten att bo kvar i sin kommun så ska inte den ekonomiska situationen vålla problem för en flytt. Enligt 5 kap 11§ 1st SoL (Brottsofferparagrafen) har socialtjänsten skyldighet att ge stöd åt brottsoffer vilket möjliggör för socialtjänsten att bevilja bistånd till våldsutsatta och deras barn.

DET LÅNGSIKTIGA ARBETET MED FAMILJEN – UNGA UNDER 18 ÅR

Förändringsarbete i de aktuella familjerna är en komplex och svår fråga. Ett eventuellt familjearbete måste alltid ha sin utgångspunkt i barnets eller ungdomens situation, behov och önskemål. Det innebär att ett förändringsarbete med familjen i många fall inte blir aktuellt, exempelvis där det förekommit hot, våld eller då den utsatta personen inte vill. **Innan socialtjänsten påbörjar ett arbete med en familj är det viktigt att först bedöma om det finns förutsättningar för förändring.**

KVINNORS NÄTVERK/LINNAMOTTAGNINGEN

Faktorer som föräldrarna inte själva råder över:

- Kravet från omgivande släktingar och det större kollektivet att upprätthålla traditionella seder och synsätt. Den som bryter mot reglerna riskerar att förlora sin heder och därmed sitt existensberättigande i den egna gruppen, något de flesta familjer uppfattar som otänkbart och outhärdligt.
- Religiös övertygelse. Föräldrarna tror att den unga kommer att hamna i helvetet om hen tillåts bete sig på ett sätt som bryter mot övertygelsena.
- Föräldrarnas kanske allra viktigaste mål: Att kunna gifta bort den unga i ett fördelaktigt äktenskap, riskerar att gå om intet om den unga tillåts uppföra sig på ett sätt som bryter mot de traditionella normerna. Även möjligheterna till fördelaktiga äktenskap för övriga barn i familjen kan gå om intet om ett av barnen bryter mot de hedersrelaterade normerna.

STÄRKT SKYDD MOT TVÅNGSÄKTENSKAP OCH BARNÄKTENSKAP

Familjearbete inom hederskontext är kontroversiellt. De få studier som finns på området visar att familjearbete i traditionell bemärkelse inte är särskilt verksamt, utan kan innebära stora risker. I betänkandet Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35) menar utredaren att det inte finns "ett tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till i vilka situationer familjearbete kan bedrivas och hur detta i så fall ska ske". Läs mer under avsnittet [Utreseförbud och barnäktenskapsbrott](#). Det dras dock några försiktiga slutsatser:

- Eventuellt familjearbete kräver särskild spetskompetens! Den som överväger familjearbete måste vara mycket försiktig och noggrant bedöma förutsättningarna för förändring, samt risker för att den unga utsätts för ytterligare trauma, kränkningar och press. Några erfarna aktörer menar att det i princip är uteslutet med familjearbete i en akut situation.

- Eventuellt familjearbete bör aldrig bedrivas på ett sätt som äventyrar den ungas fysiska och psykiska hälsa och säkerhet. Det är nödvändigt med professionella hot- och riskbedömningar som beaktar den kollektiva och transnationella dimensionen av problemet.
- Fokus måste alltid vara på den utsattas säkerhet. Familjearbete i en hederskontext har inte som överordnat mål att den utsatta ska återförenas med sin familj, utan att trygga situationen för den utsatta.
- Det måste finnas en medvetenhet om maktobalansen som råder i HRV och den unga bör aldrig pressas till dialog med familjen. Att göra en kartläggning ger värdefull kunskap. Hur har arbetet med dessa ärenden sett ut hittills? Många gånger kommer ärenden in av andra skäl än hedersproblematik. Genom att gå tillbaka i ärenden kan man upptäcka HRV och orsaker till att detta inte har uppmärksammats.
- Det behövs särskilda metoder som beaktar de mekanismer och sammanhang som ligger bakom tvångsäktenskap. Socialtjänsten behöver förstå problematikens kollektiva dimension och att föräldrarna själva kan vara pressade och sakna reell makt i förhållande till släkt eller det större kollektivet.

VÄLJ RÄTT TOLK

När det gäller hedersrelaterade ärenden är valet av tolk mycket viktigt. Tolken som anlitas ska vara auktoriserad och okänd för klienten. Undersök möjligheten att få en tolk med rätt språkkunskaper men med annan etnisk tillhörighet än klientens. Telefontolk är ofta att föredra i dessa ärenden eftersom det ger större anonymitet för klienten.

UPPRÄTTA EN TYDLIG VÅRDPLAN

Vårdplanen ska vara tydlig, konkret och innehålla skydd, vårdbehov, syfte med vården, vårdform, vårdtid, umgänge samt upphörande av vården. Omprövning (3 § LVU) /övervägande (2 § LVU) av LVU- vården ska göras minst var 6:e månad, enligt 13 § LVU. Omprövning av umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort, enligt 14 § LVU, ska ske var 3:e månad.

KONTAKT MED FAMILJEN

Om klienten vill ha kontakt med någon i sin familj, ska ett försök göras på att ordna det på ett tryggt och säkert sätt. **Mötet ska alltid hållas på en neutral plats, i närvaro av socialtjänsten och ibland även av polis. Vid mötet ska även en noga utvald tolk finnas med.** Avbryt omedelbart mötet om klienten blir hotad eller pressad av familjemedlemmen. Planera för att stöd ska finnas för klienten efter samtalet med familjen.

TÄNK PÅ

Genom att göra föräldrarna så delaktiga som möjligt, minskar risken att de säger ja till en plan som de inte förstår och därmed inte kommer att följa.

INFORMATION TILL SYSKON

Tänk på att det kan vara viktigt att ge syskonen till din klient information om hur deras familjemedlem har det. Gällande att lämna information till syskon krävs emellertid stor eftertänksamhet. **Du kan inte lämna information till syskonen som föräldrarna inte kan få.** Du behöver även fundera på hur informationen kan komma att tas emot av syskonet.

HUR SER SITUATIONEN UT FÖR KLIENTENS SYSKON?

Glöm inte bort de övriga barnen i familjen. **Uppmärksamma att bröder kan utsätta sina syskon för hot och våld men också själva vara utsatta för detta.** Pojkar och unga män kan också utsättas för hot och våld för att de har kontakter eller relationer med flickor/kvinnor med annan etnisk bakgrund, religion eller status, eller om de har samkönade kärleksrelationer. Pojkar och unga män är också utsatta utifrån att de påtvingas utöva makt och kontroll över sina kvinnliga familjemedlemmar eller släktingar. Om ett syskon eller släkting blivit omhändertagen kan detta ses som ett misslyckande för de som haft uppdraget att övervaka och kontrollera.

SAMMANFATTNINGSVIS

- Inom socialtjänsten bör samtliga ha grundläggande kunskap om HRV och inom varje förvaltning behöver det finnas en eller flera personer med spetskompetens inom HRV.
- Ju mer kompetens och kunskap de yrkesverksamma får, desto fler ärenden kommer upptäckas. På så vis kan vi säkra att de som utsätts för HRV får adekvata och trygga insatser.
- Inom socialtjänsten ska det finnas tydliga handlägningsrutiner och metoder för hur HRV ärenden ska handläggas och handläggningen bör göras av erfarna socionomer i team.
- Ansvara för att klienten inte behöver träffa fler handläggare än nödvändigt.
- Vid behov av tolk bör denne vara auktoriserad och okänd för klienten. Försök få en tolk med rätt språkkunskaper men med annan etnisk bakgrund än klienten. Telefontolk ger större anonymitet och är därför att föredra.
- Första mötet med klienten ska om möjligt ske på neutral plats, exempelvis skolan. Mötet arrangeras diskret med hänsyn till vilken tidpunkt som passar klienten eftersom det kan finnas stora krav på personen att vara hemma en viss tid.
- Kan anmälaren eller en stödperson, exempelvis elevhälsopersonal eller lärare, följa med klienten som stöd under mötet?
- Säkerställ att klienten har telefonnummer till polis och eventuell socialjour under hela förhandsbedömningen, om situationen skulle bli akut.
- Var noga med att bestämma tid för nästa möte eller telefonsamtal så att klienten känner sig trygg och förstår att du arbetar aktivt med ärendet.
- Kom överens med klienten om hur ni håller kontakten. Exempelvis via mobiltelefon, sms, kodord, e-post, skolan eller på annat sätt. Kontakten ska ske på ett sätt som gör att klienten känner sig säker.
- Innan beslut om att inleda utredning, finns möjlighet att göra en förhandsbedömning. Förhandsbedömningen behöver vara tidsmässigt avgränsad och får inte likställas med en utredning. Under förhandsbedömningen får absolut ingen kontakt tas med andra än anmälaren och den person som anmälan gäller.
- I handläggning av ärenden med inslag av HRV gäller det att, som i alla ärenden där det förekommit våld; våga se, våga ställa frågor samt våga handla.

- Gällande flickor eller pojkar under 18 år som misstänks vara utsatta för HRV är det viktigt att tidig och noggrann bedömning av skyddsbehovet sker – innan föräldrarna kontaktas (11 kap 2 § 3 st SoL). Ett särskilt beslut måste fattas gällande att inte kontakta vårdnadshavarna.

ATT TÄNKA PÅ

Genom att lyssna och fråga kan du hjälpa klienten att reflektera kring hur livet ser ut idag och vad som begränsar. Ge klienten möjlighet att själv berätta om sin situation genom att ställa frågor, exempelvis:

- Vad/vilka upplever du som ett hot?
- Ser du själv några lösningar?

HRV innebär att klienten är utsatt för våld och hot från den egna familjen, gruppen eller det större kollektivet. Socialtjänstens kontakt med föräldrarna kan därför i sig självt utgöra ett hot mot klienten. Att klienten tagit kontakt med myndigheter kan anses påverka släktens anseende negativt. Av denna anledning är det viktigt att aktivt använda tiden för förhandsbedömning till att noggrant värdera det akuta skyddsbehovet och vidta åtgärder om det är nödvändigt, till exempel omedelbart omhändertagande.

Gör en Patriarkbedömning. Det är viktigt för att få en bild över hur klientens situation ser ut. I de fall som ärendet är anmält till polisen och det bedöms finnas en hög hotbild undersök även möjligheten till samverkan med polisens brottsoffer- och personsäkerhetsgrupp (BOPS).

Efterarbetet och uppföljningen är mycket viktig. Vilka insatser och vilket stöd kan socialtjänsten ge till klienten och hans familj efter en anmälan, en utredning och eventuellt efter ett omedelbart omhändertagande? En viktig del av det fortsatta arbetet bör vara att ge fortsatt stöd till klienten och även till hans familj. Det kan handla om att ge stöd vid en krissituation men också att ge tydlig information om lagar, skyldigheter och rättigheter.

DOKUMENTATION OCH SEKRETESS

I HRV-ärenden är frågorna om sekretess och integritet mycket viktiga med tanke på att skyddet för din klient kan vara livsavgörande.

- Dokumentationen ska vara rättssäker och vid behov även sekretesskyddad.
- Det är mycket viktigt att så få personer som möjligt är informerade och involverade i ärendet. Detta kan kräva att specifika rutiner upprättas på den egna arbetsplatsen.
- Prata inte om ärendet med kollegor som inte är delaktiga i utredningen. Tänk också på att inte diskutera ärendet i allmänna utrymmen.
- När du arbetar med klienter som har behov av skydd ska de uppgifter som kan/ska, läggas in i IT-systemet noga övervägas.
- Alla typer av fakturor/handlingar ska avidentifieras från eventuella logotyper eller andra avsändaruppgifter för att klienten och hans vistelseort inte ska kunna identifieras.
- Skapa säkra rutiner för hur handlingarna i ärendet ska förvaras.
- Gå igenom allt skriftligt material och behandla det med stor försiktighet och noggrannhet. Detta

är extra viktigt när du ska kommunicera med klientens föräldrar.

- Tjänsteutlåtanden till nämnd/utskott ska oidentifieras så att inte namn eller andra viktiga uppgifter förekommer i till exempel utskick till ledamöter.

OM KLIENTEN ÄNDRAR SIN HISTORIA

Om en person utsatt för HRV gör sin historia offentlig genom ett besök hos exempelvis socialtjänsten, kan det innebära ytterligare sanktioner och hot. Många väljer därför att söka andra vägar för att få hjälp. Om klienten plötsligt tar tillbaka uppgifter om hot eller våld, behöver inte detta betyda att klienten har fabulerat eller ljugit. Det kan i stället vara tecken på att klienten blivit utsatt för hot och påtryckningar från familjen/släkten eller känner sig otrygg i kontakten med myndigheterna. Det kan även bero på att klienten känner skuld, ånger eller ambivalens.

ATT TÄNKA PÅ

Hjälp din klient att belysa olika aspekter av de alternativ som finns och ge sedan stöd för de val som klienten gör.

SAMVERKAN

Klientens samtycke krävs för att uppgifter gällande ärendet lämnas ut från socialtjänsten till andra myndigheter (10 kap. 1 § OSL och 12 kap 2 § OSL). Samverkan betyder att handla eller fungera gemensamt för ett visst syfte. Det innebär inte att de olika aktörerna gör samma sak, utan snarare att de olika aktörerna använder sina resurser mer effektivt i ett större sammanhang för att nå ett gemensamt mål.

HRV berör såväl rättsväsendet, socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt flera andra aktörer. Klienten kan exempelvis behöva sjukvård för behandling och dokumentation av eventuella skador. Kontakt med polisen för att anmäla brott. Vid behov av skyddat boende eller ekonomiskt bistånd är socialtjänsten ytterst ansvarig.

Myndigheterna har olika uppgifter och rutiner, men klienten som det specifika ärendet gäller är en och samma person. En snabb och skonsam handläggning av dessa ärenden förutsätter ett smidigt samarbete

mellan de olika myndigheterna. Det är viktigt att hitta sådana samverkansformer så att klienten inte utsätts för onödiga eller riskfyllda påfrestningar från olika håll.

SAMVERKAN MELLAN ÄRENDETS AKTÖRER

Fungerande intern och extern samverkan är helt avgörande för att din klient ska få adekvat stöd och hjälp.

- Skapa riktlinjer inom den egna förvaltningen för konkret samverkan i dessa ärenden.
- Skapa riktlinjer för konkret samverkan med representanter från exempelvis polis, skola, ungdomsmottagning, sjukvård, kvinnojour och frivilliga organisationer.

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN

Inom sjukvården får patienten skador undersökta och behandlade. Skadorna ska dokumenteras på så sätt att det kan utgöra underlag för rättsintyg. I hälso- och sjukvårdens ansvar ingår även att säkerställa att den som är i behov av annat stöd blir hänvisad till de som har kompetens och resurser för uppgiften.

INTEGRATIONSENHETEN

Integrationsenheten känner ofta väl till vilka familjer som kommit till samhället som flyktingar. Om familjen sedan tidigare har kontakt med handläggare inom integrationsenheten och den unga känner förtroende för handläggaren, kan denne vara ett bra stöd både för dig och klienten.

MIGRATIONSVERKET

Samråd med Migrationsverket kan behövas, bland annat för att kunna informera en asylsökande person om rätten att ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen, när en asylsökande utsätts för våld, samt om personen saknar permanent uppehållstillstånd i Sverige och utsätts för våld.

POLISEN

I rättegångsbalken framgår att när ett brott kommer till polisens kännedom ska anmälan tas upp och förundersökning inledas. Polisen håller förhör med målsäganden, misstänkta och eventuella vittnen. Polisen ska även samla in bevismaterial, exempelvis rättsintyg. Enligt FuK 13 måste polisen informera målsägande om dennes rättigheter att ansöka om målsägandebiträde, få kontakt med andra myndigheter, organisationer och andra som kan ge stöd.

SKATTEVERKET

Samverkan med Skatteverket kan behövas gällande skyddad folkbokföring och namnbyte. Det kan gälla konsultation beträffande lämplig typ av skyddade personuppgifter i ett specifikt ärende, liksom upprätthållande av kompetens inom socialtjänsten för att tillgodose att klienter ges korrekt information om vad de olika graderna av skyddade uppgifter innebär. På Skatteverket kontaktar du deras sekretessgrupp för hjälp i dessa ärenden.

SOCIALTJÄNSTEN

Personer som utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck kan vara i behov av olika former av bistånd, exempelvis ekonomiskt bistånd, skyddat boende, stadigvarande boende, kontaktperson, stödjande samtal, rådgivning, samt hjälp att få kontakt med andra myndigheter och frivilliga organisationer.

Socialtjänsten har enligt 2 kap. 1 § SoL och 3 kap. 5 § SoL ansvar för samordningen i dessa ärenden.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN

Vid misstanke om brott mot barn enligt 3, 4 och 6 kapitel i brottsbalken, samt brott som anges i lagen med förbud mot könsstympning av flickor och kvinnor, bör det skyndsamt polisanmälas om det är till barnets bästa. Om det är oklart om polisanmälan ska göras bör polis eller åklagare konsulteras, avidentifiera då ärendet. Om en anmälan om ett misstänkt brott mot ett barn kommer in till socialnämnden och den misstänkte finns inom familjen, bör nämnden samråda med Barnahus, polis eller åklagare innan vårdnadshavaren underrättas om att en utredning inleds.

Åklagare leder förundersökningen när:

- den misstänkta personen är frihetsberövad
- våld eller hot inom familjen eller mot nära anhöriga kan misstänkas
- den misstänkta personen är 15–17 år, utom vid mindre allvarlig brottslighet
- brottsoffret är under 18 år
- det gäller grov eller komplicerad brottslighet

Åklagare är förundersökningsledare i ungdomsmål på grund av de särskilda regler som finns för ungdomar. De leder brottsutredningen då det gäller grova brott, exempelvis mord eller brott mot närstående. Åklagaren är alltid förundersökningsledare när en misstänkt är frihetsberövad, det vill säga anhållen eller häktad.

KVINNOJOURER OCH IDEELLA FÖRENINGAR

Kvinnojournerna tar emot kvinnor och barn som behöver stöd och hjälp. I kvinnojourens skyddade boende kan din vuxna klient få bo tillfälligt. Det går ofta att kontakta kvinnojouren dygnet runt per telefon, de har tystnadslöfte och klienten får vara anonym. Om barn ska placeras på kvinnojour behövs ett särskilt beslut enligt Lag om placering av barn i skyddat boende, SFS 2024:79. Dessutom behöver boendet ha tillstånd från IVO.

LAGSTIFTNING/RIKTLINJER

Svensk lag gäller för alla som vistas i Sverige oberoende av nationalitet eller ursprung.

Europakonventionen

I Europeiska konventionen om skydd för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, Europakonventionen, finns bestämmelser om rätt till skydd för bland annat privat- och familjeliv (artikel 8), tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (artikel 9), samt rätt att ingå äktenskap (artikel 12).

Barnkonventionen

Barnkonventionen blev lag i Sverige 2018. (2018:1197) Det innebär att grundprinciperna gäller i alla beslut som rör barn under 18 år. Samtliga barn har lika värde och samma rättigheter (artikel 2), samtliga barn har lika rätt till liv och utveckling (artikel 6), samtliga barn har rätt att uttrycka sin mening och blir

respekterad (artikel 12) och vid alla beslut ska barnets bästa alltid beaktas (artikel 3). Vid handläggning av ärenden där besluten berör barn direkt eller indirekt, ska arbetsmetoderna och besluten som fattas som rör det enskilda barnets rättigheter, utgå från barnrättsperspektivet och barnkonventionens fyra grundprinciper som nämnts här.

Föräldrabalken

I föräldrabalken regleras barnets rätt och vårdnadshavarens skyldigheter. Enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken (FB) har ett barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Vårdnadshavaren har, enligt 6 kap. 11 § FB, rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska därvid, i takt med barnets stigande ålder och utveckling, ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

Huvudprincipen är att vårdnadshavaren har rätt att bestämma i frågor som rör barnets personliga förhållanden. Denna rätt tunnas emellertid ut i takt med att barnet blir äldre. Bestämmanderätten flyttas således successivt över på den unga själv.

Om barnet har två vårdnadshavare har båda rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter, 6 kap. 13 § FB. Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden, enligt 6 kap 13 a § FB, besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller:

1. Psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).
2. Behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).
3. Utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen.
4. En insats enligt 4, 5, 6 eller 9 §§ lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Äktenskapsbalken – ingående av äktenskap och äktenskapstvång

Föräldrabalken ger vårdnadshavaren rätt att bestämma var barnet ska bo. Det förekommer att föräldrar som är utlandsfödda har för avsikt att sända sitt barn till föräldrarnas hemland, exempelvis för att barnet ska ingå äktenskap, utsättas för könsstympning eller skickas på så kallad uppfostringsresa. För alla som vistas i Sverige gäller svensk lag. Äktenskapsbalken, anger förutsättningarna för ingående av äktenskap, bland annat vad gäller ålder och frivillighet. Om ett barn eller en ungdom riskerar att bli sänd till ursprungslandet, föräldrarnas hemland eller till något annat land för att där ingå äktenskap mot sin vilja, är lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, tillämplig.

Brottsbalken 4 kap. 4 c § Den som genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist döms för äktenskapstvång till fängelse i högst fyra år. Detsamma gäller den som på sätt som anges i första stycket förmår någon att ingå en äktenskapsliknande förbindelse, om den ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till

varandra, och innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

4 kap. 4 d § Den som genom vilseledande förmår en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor, i syfte att personen genom olaga tvång eller utnyttjande av hans eller hennes utsatta belägenhet ska förmås att ingå ett sådant äktenskap eller en sådan äktenskapsliknande förbindelse som avses i 4 c §, döms för vilseledande till tvångsäktenskapsresa till fängelse i högst två år. Bestämmelsen gäller svenska och vissa utländska juridiskt giltiga äktenskap. Dessutom omfattas äktenskapsliknande förbindelser som ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra samt innefattar frågan om upplösning av förbindelsen. I praktiken handlar det om olika religiösa eller traditionella äktenskap.

Även vissa förstadier till brottet äktenskapstvång kan bestraffas. Äktenskapstvång får prövas av svensk domstol även om gärningen inte är straffbar i det land där den begicks. Brottet vilseledande till tvångsäktenskapsresa gäller den som genom vilseledande förmår en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor, i syfte att personen genom olaga tvång eller utnyttjande av hans eller hennes utsatta belägenhet ska förmås att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. Det handlar alltså om att lura någon att resa utomlands i syfte att han eller hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande.

Sedan 1 januari 2019 ([2019-2-3-om-barnäktenskap.pdf \(socialstyrelsen.se\)](#)) gäller ett förbud mot att erkänna utländska barnäktenskap, oavsett vilken anknytning till Sverige som personerna hade när äktenskapet ingicks eller hur gamla de är när frågan prövas av en myndighet. Om minst en av personerna fortfarande är barn vid prövningen ska det aldrig gå att göra undantag från förbudet. Den svenska lagstiftningen har som utgångspunkt att barnäktenskap inte är önskvärda eftersom den som är under 18 år inte har nått den mognad som krävs för att självständigt ta ställning i sådana personliga och ekonomiska frågor som uppkommer i ett äktenskap. Barn ska vara barn, få gå i skolan och leva i frihet från vuxenlivets ansvar. Ingen ska heller tvingas att ingå äktenskap. [1] FN har gjort ställningstagandet att ett barn inte kan samtycka till äktenskap, eftersom ett barn inte kan överblicka konsekvenserna av att leva som gift [Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta \(socialstyrelsen.se\)](#)

Socialtjänstlagen

Socialtjänstens uppgifter framgår av 3 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och förtydligas i 3 kap. 4 § SoL. Uppgifterna omfattar bland annat att informera om socialtjänsten i kommunen, att främja förutsättningarna för goda levnadsförhållanden genom uppsökande verksamhet, samt svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det. Socialnämnden ska i den uppsökande verksamheten upplysa om socialtjänsten och erbjuda grupper och enskilda sin hjälp. När det är lämpligt ska nämnden samverka med andra samhällsorgan, samt med organisationer och andra föreningar. I femte kapitlet socialtjänstlagen finns särskilda bestämmelser för olika grupper som det är angeläget att framhålla. Här ingår barn och unga, äldre personer, personer med funktionsnedsättning, personer med missbruks och beroendeproblematik, personer som vårdar eller stödjer närstående, brottsoffer samt våldsutsatta kvinnor.

Den 1 oktober 2014 kom Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relation. De reviderades 31 maj 2022 (HSLF-FS 2022:39). I föreskrifterna tydliggörs kommunernas ansvar att ingripa när ett barn misstänks ha blivit utsatt för våld eller bevittnat våld av en närstående. Enligt föreskrifterna ska socialnämnden i kommunen bedöma risken för huruvida barnet kommer att utsättas för, eller bevittna ytterligare våld. Socialnämndens ansvar för brottsoffer regleras i 5 kap. 11 § första stycket SoL. Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd

och hjälp. Bestämmelsen omfattar samtliga brottsoffer, oavsett ålder eller kön och nämnden ska efter en individuell bedömning i varje enskilt fall enligt 4 kap. 1 § SoL bevilja behövligt bistånd till brottsoffer och deras närstående.

Barn som själva utsätts för brott eller bevittnar våld omfattas av 5 kap. 11 § SoL. Både män och pojkar kan vara offer för våld av närstående och socialtjänstens ansvar omfattar även dem (prop.2006/07:38 s. 10). Det kan exempelvis vara män som blir utsatta av en närstående, exempelvis kvinnlig eller manlig partner, eller unga män som utsätts av andra medlemmar av familjen eller släkten. 5 kap. 11 § andra stycket SoL. I bestämmelsens andra stycke betonas socialnämndens ansvar för att särskilt uppmärksamma att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av någon närstående kan behöva stöd och hjälp för att förändra sin situation. Här inkluderas även kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld. Alla har ett ansvar för att uppmärksamma barn som far illa och vissa myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa vilket regleras i 14 kap. 1 § SoL. Det räcker alltså med en misstanke för att anmälningsskyldigheten ska gälla. Anmälningsskyldigheten gäller även ideella föreningar som utför insatser enligt SoL genom avtal med kommunen. Ideella föreningar i övrigt omfattas inte av anmälningsskyldigheten men det finns en allmän rekommendation om att anmäla till socialtjänsten vid misstanke eller kännedom om att barn far illa. Denna rekommendation följer av 14 kap. 1 c § SoL.

För att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar brott infördes den 1 juli 2021 ett nytt gradindelade brott, barnfridsbrott, i 4 kap. 3 § brottsbalken, BrB. Det är därmed straffbart att under vissa förutsättningar utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation. Enligt bestämmelsen döms den som begår något av de brott som räknas upp i bestämmelsen, eller försök till något av dessa brott, till barnfridsbrott om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot. De brott som anges i bestämmelsen är mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel, människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott eller ofredande, våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn eller sexuellt ofredande, skadegörelse och grov skadegörelse. Barnfridsbrott utgör också ett sådant brott som omfattas av Socialstyrelsens rekommendation för socialnämnden att polisanmäla misstanke om brott mot barn. Av de allmänna råden framgår att, om det finns en misstanke om brott mot ett barn enligt bland annat 4 kap. BrB, bör en polisanmälan skyndsamt göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras. Se Socialstyrelsen allmänna råd (HSLF-FS 2023:23) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.

Socialtjänstens särskilda ansvar för barn

Med barn avses enligt 1 kap. 2 § SoL varje människa under 18 år. Enligt 5 kap. 1 § SoL ska socialnämnden bland annat verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden och, i nära samarbete med hemmen, främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam frisk och social utveckling hos barn och unga. Barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt ska få det skydd och det stöd som de behöver och, om barnets eller den ungas bästa motiverar det, vård och fostran

utanför det egna hemmet. 1 kap. 2 § SoL svarar mot artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, där framgår att vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Av 11 kap 10 § SoL följer att barnet har rätt att komma till tals i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra egen talan i mål och ärenden enligt denna lag. Ett yngre barn får höras i domstol, om barnet inte kan antas ta skada av det.

Socialnämndens skyldighet att utreda

Av 11 kap. 1 § SoL följer att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom, och som kan föranleda åtgärd av nämnden. Enligt 11 kap. 2 § SoL får socialnämnden, när de gör en utredning om de behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd, konsultera och kontakta sakkunniga och nyttja de kontakter som behövs. Det bör påpekas i detta sammanhang att så snart socialnämnden tar kontakt med någon utomstående (som inte är anmälaren), exempelvis en lärare, fritidsledare eller sjuksköterska på BVC, för att inhämta information om ett barn, så anses en utredning inledd med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Barn och unga under 18 år utreds inom ramen för en barnavårdsutredning och inom denna finns särskilda regler om vårdnadshavarna eller barnet inte samtycker till socialnämndens utredning. För barn och unga under 21 år kan det även bli aktuellt med vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

LVU på unga utsatta för HRV

När en utredning till skydd eller stöd för en person under 18 år inleds ska den person som berörs av utredningen, till exempel vårdnadshavaren, informeras (11 kap. 2 § fjärde stycket SoL). Familjen ska alltid informeras om nämndens beslut och avsikter i fråga om utredningens bedrivande. Ett tydligare utredningsförfarande skapar bättre förutsättningar för ett ökat förtroende för socialtjänstens arbete hos allmänhet och hos andra myndigheter (prop. 1996/97:124 s. 110). Det kan finnas vissa situationer som medger att socialnämnden kan vänta något med att ge detta besked (11 kap 2 § 4 SoL). Ett sådant skäl kan vara att vårdnadshavaren eller någon annan familjemedlem är misstänkt för övergrepp mot barnet eller den unga, samt att polisutredningen befinner sig i ett känsligt läge och skulle försvåras om nämnden gav information om att den inlett en utredning (JO 2004/05 s. 202). Det kan exempelvis vara aktuellt om en ung person utsatts för hedersrelaterat våld eller förtryck i sin familj. Det får dock inte bli fråga om någon längre tid som en vårdnadshavare hålls ovetande om en pågående utredning (JO 1999/00 s. 243).

I utredningar av ärenden som rör HRV är det viktigt med kunskap om vad som kan känneteckna utsattheten, inte minst dess kollektiva karaktär. Det är också nödvändigt att belysa både risk- och skyddsfaktorer för att identifiera behoven av stöd, samt att särskilt beakta konsekvenserna av att prata med föräldrarna om vad barnet eller den unga har berättat. Riskbedömningsinstrument kan användas när det gäller bedömning av risk för att utsättas för HRV. Riskbedömningsinstrumentet PATRIARK består av två delar där den första delen handlar om riskfaktorer hos den eller dem som hotar och den andra delen behandlar sårbarhetsfaktorer hos den eller dem som hotas. I en utredning som gäller en våldsutsatt vuxen, ska socialnämnden göra en bedömning av risken för huruvida den vuxna kan utsättas för ytterligare våld. Vid behov ska en ny bedömning göras.

Socialnämnden bör, som en del av riskbedömningen, använda en standardiserad bedömningsmetod, HSLF-FS 2022:39. En utredning ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns

det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för en viss tid. Se vidare i handboken "Våld" samt Socialstyrelsens handbok "Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga," och LVU- "Handbok för socialtjänsten". Här finns mer information om utredning av barn och unga. När det gäller unga utsatta för hedersrelaterat våld mellan 18–20 år kan ansökan göras enligt 3 § LVU, annat socialt nedbrytande beteende. En persons vilja att återvända till en miljö där hon eller han riskerar att utsättas för förtryck och våld har enligt kammarrättspraxis ansetts kunna inrymmas i vad som avses med socialt nedbrytande beteende. Det är annars inte tillåtet att inleda utredning mot en vuxen persons vilja, förutom om personen befinner sig i en situation som kan leda till åtgärder enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Även där någon under 18 kan bli föremål för vård enligt LVU, bör man bedöma om det finns skäl att ansöka om vård enligt både 2 § LVU (miljö) och 3 § LVU (eget beteende).

Tolk

Enligt 13 § FL, bör en myndighet, när den har att göra med en person som har svårigheter med det svenska språket, vid behov anlita tolk. Bedömningen av tolkbehov ligger i första hand på myndigheten och inte på den enskilde personen. Det är myndighetens ansvar att säkerställa att en lämplig person utses för uppdraget.

Lag om placering av barn i skyddat boende

2024 infördes lagen om placering av barn i skyddat boende (SFS 2024:79). I korta drag innebär detta att om ett barn ska placeras i skyddat boende behöver det ske med beslut fattat utifrån denna lag. Barnet kan placeras med en av vårdnadshavarna när barnet har två vårdnadshavare, även när den ena inte samtycker, under förutsättning att vårdnadshavaren som också placeras samtycker. Placeringen kan även ske omedelbart om det är nödvändigt för att inte äventyra barnets säkerhet eller skada barnets hälsa. Utifrån denna lagstiftning kan socialnämnden fatta beslut om hemlighållande av vistelseort och begränsning av umgänge. Det innebär också att placeringar endast kan ske i skyddade boenden som har tillstånd från IVO, (Inspektionen för Vård och Omsorg).

Sekretesslagen – sekretess till skydd för en enskild

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

Offentlighets- och sekretesslagen innefattar både bestämmelser om förbud mot att lämna ut allmänna handlingar och om tystnadsplikt i det allmännas tjänst (1 kap. 1 § OSL). Att det råder sekretess för en viss uppgift innebär att uppgiften varken får avslöjas muntligt eller att en handling där uppgiften finns får lämnas ut. Sekretessen gäller för alla anställda vid en myndighet, men också för uppdragstagare, förtroendevalda och andra likställda, se 2 kap. 1 § OSL. Sekretessen gäller mot allmänheten och i princip mot andra myndigheter. Det gäller också mot andra verksamhetsgrenar inom samma myndighet, när verksamhetsgrenarna är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra. Inom samma verksamhetsgren gäller s.k. inre sekretess, som innebär att tjänstemän inte har rätt att ta del av uppgifter som de inte behöver för arbetets skull. (Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten, Socialstyrelsen 2021.) Enligt Offentlighets och sekretesslagen 26 kap. 1 § OSL, gäller sekretess inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att en uppgift kan röjas utan att den enskilde eller någon för honom eller henne närstående lider men (så kallat omvänt skaderekvisit). Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om slutna ungdomsvård.

Parts rätt till insyn i ett ärende

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

En sökande, klagande eller annan part i ett ärende, har som huvudregel rätt att ta del av det som har tillförts ärendet, om det gäller myndighetsutövning mot någon enskild (se 10 § FL och 10 kap. 3 § OSL). Huvudregeln innebär att sekretessen inte hindrar en part från att ta del av en handling eller annat material i eget ärende. Undantag från huvudregeln kan bara göras under de förutsättningar som finns i 10 kap. 3 § OSL när "det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs". Det kan hända att myndigheten inte anser sig kunna lämna ut en sekretessbelagd uppgift till den som är part i ärendet. I så fall ska myndigheten enligt bestämmelsen på annat sätt, i den mån det behövs, lämna upplysning om vad materialet innehåller för att parten ska kunna ta till vara sin rätt. Sekretessen hindrar dock aldrig att en part får ta del av ett beslut eller en dom i ett ärende (10 kap. 3 § andra stycket OSL).

Barnets rätt till insyn i egen personakt

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

Eftersom sekretessen är till för att skydda den enskildes integritet, i detta fall barnets, gäller den i princip inte mot barnet självt (12 kap. 1 § OSL). Barnet är part i sitt ärende och har därmed, med vissa undantag, rätt att ta del av journalanteckningar och andra handlingar som förvaras i personakten (jfr 10 kap. 3 § OSL). Beroende av barnets ålder och mognad behöver dock nämnden ta hänsyn till om det är barnet eller vårdnadshavaren som förfogar över sekretessen, jämför med vårdnadshavarens rätt till insyn och Sekretess i förhållande till vårdnadshavare. Barnet har däremot inte rätt att ta del av alla uppgifter om personliga förhållanden som gäller vårdnadshavaren eller andra personer som antecknats i barnets personakt. Anledningen är att sådana uppgifter inte rör barnet själv. Dessa uppgifter får inte lämnas ut till barnet utan att socialnämnden först gör en sekretessprövning enligt 26 kap. 1 § OSL.

Vårdnadshavarens rätt till insyn

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

Vårdnadshavare har enligt 6 kap. 11 § FB rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavarens förpliktelser förutsätter att denne har insyn i barnets angelägenheter och huvudprincipen är därför enligt 12 kap. 3 § OSL att relevanta uppgifter om barnet kan lämnas till vårdnadshavaren. (Prop. 1988/89:67 s. 36–37). I vissa situationer kan emellertid uppgifter sekretessbeläggas gentemot vårdnadshavaren. I 12 kap. 3 § OSL finns en särskild bestämmelse om sekretess i förhållande till vårdnadshavare och som gäller oavsett barnets ålder. Enligt denna bestämmelse gäller sekretess även i förhållande till vårdnadshavaren bland annat om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Med betydande men avses exempelvis att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut (prop. 1988/89:67 s. 38).

Vårdnadshavaren ska i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. Rätten för vårdnadshavaren att ta del av uppgifter om barnet tunnans ut i takt med att barnet blir äldre och bestämmanderätten flyttas över till barnet. När barnet har nått en viss mognad och utveckling i övrigt anses föräldrarna därför inte längre kunna ta del av personliga förhållanden som rör barnet t.ex. vad barnet har berättat för en läkare eller en socialsekreterare. Om ett

barn med viss mognad och omdömesförmåga själv har lämnat sekretessbelagda uppgifter exempelvis till en läkare torde därmed vårdnadshavaren inte kunna göra anspråk på att få kännedom om uppgifterna utan samtycke från barnet (Prop. 2008/09:150 s. 370–371). Någon åldersgräns finns inte angiven, eftersom hänsyn måste tas till barnets mognad och utveckling i övrigt, något som inte enbart kan bedömas med ledning av barnets ålder (Socialstyrelsen, *Utreda barn och unga*, handbok för socialtjänsten, 2023).

Sekretess i förhållande till vårdnadshavare

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

Huvudregeln är som tidigare nämnts att en vårdnadshavare i egenskap av part har rätt att ta del av allt material som tillförs ett pågående ärende (10 § FL och 10 kap. 3 § OSL). Denna rätt är dock inte oinskränkt. Av 10 kap. 3 § OSL framgår att en uppgift, en handling eller annat material inte får lämnas ut om det med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagt material inte röjs. I 12 kap. 3 § OSL finns en särskild bestämmelse om sekretess i förhållande till vårdnadshavare och som gäller oavsett barnets ålder. Enligt denna bestämmelse gäller sekretess även i förhållande till vårdnadshavaren bland annat om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Med betydande men avses exempelvis att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut. Se prop. 1988/89:67 s. 38. Sekretessregeln tar sikte på de mest angelägna fallen, där det kan finnas behov av att skydda barnet mot vårdnadshavaren. Det kan vara fråga om särskilt integritetskänsliga uppgifter eller andra uppgifter som kan missbrukas av vårdnadshavaren på ett sätt som allvarligt skadar barnet. Det framgår av lagens förarbeten att det inte är tillräckligt att barnet tycker att det är obehagligt eller tror att vårdnadshavaren kommer att vidta åtgärder som han eller hon motsätter sig, men som inte kan anses medföra betydande men för barnet. Se prop. 1988/89:67 s. 38.

Sekretess i förhållande till god man

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

En person som utsetts till god man åt ett barn har per automatik inte rätt att ta del av uppgifter om barnet, men för att den gode mannen ska kunna fullgöra sitt uppdrag kan det finnas ett berättigat intresse för denne att få ta del av känsliga uppgifter om barnet. Socialnämnden kan därför inom ramen för sekretessprövningen enligt 26 kap. 1 § OSL behöva ta hänsyn till vad för slags uppdrag den gode mannen har och om uppgifterna behövs för att denne ska kunna fullgöra sitt uppdrag. Enligt förarbetena torde det i allmänhet dock inte finnas något motstående intresse i dessa fall. Jfr prop. 1988/89:67 s. 39.

God man för ensamkommande barn

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

Att en person utsetts till god man åt ett barn medför inte att han eller hon per automatik har rätt att ta del av uppgifter om barnet. Men för att den gode mannen ska kunna fullgöra sitt uppdrag kan det finnas ett berättigat intresse för den gode mannen att få ta del av känsliga uppgifter om barnet. Socialnämnden kan därför inom ramen för sekretessprövningen enligt 26 kap. 1 § SoL behöva ta hänsyn till vad för slags uppdrag den gode mannen har och om uppgifterna behövs för att denne ska kunna fullgöra sitt uppdrag. Enligt förarbetena torde det i allmänhet dock inte finnas något motstående intresse i dessa fall (Jfr prop. 1988/89:67 s. 39). Den som är god man för ett ensamkommande barn har både förmyndarens och

vårdnadshavarens befogenheter. God man ansvarar för barnets personliga förhållanden och ska sköta barnets angelägenheter. Detta framgår av 2 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. God man har i dessa fall rätt att ta del av de uppgifter som en vårdnadshavare eller förmyndare skulle få ta del av. En prövning om uppgiften kan lämnas ut ska göras på samma sätt som om det var en vårdnadshavare eller en förmyndare som önskade ta del av uppgifterna. Den som verkar som god man enligt FB, omfattas inte av regler om tystnadsplikt (Prop. 2004/05:136 s. 31). (Socialstyrelsen, Utreda barn och unga, handbok för socialtjänsten, 2023).

Sekretessbrytande regler

Utreda barn och unga – Socialstyrelsen

Sekretesskyddade uppgifter kan lämnas ut om den enskilde samtycker till utlämnandet (10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL). Socialnämnden kan i vissa fall lämna ut uppgifter som annars är sekretesskyddade, om det är nödvändigt för att nämnden ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Nämnden kan med stöd av denna bestämmelse till exempel lämna ut sekretessbelagda uppgifter vid konsultationer och kontakter om det är nödvändigt för att en utredning ska kunna genomföras enligt 11 kap. 2 § SoL (Prop. 1996/97:124 s. 180). Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller polismyndigheten, om uppgiften angår misstanke om brott mot barn (under 18 år) och det handlar om brott som avses i 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, dvs bland annat misshandel, hot, tvång och sexualbrott eller brott mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Denna möjlighet ges genom bestämmelsen i 10 kap. 21 § OSL. Sekretessreglerna hindrar vidare inte att en uppgift om ett barn eller en närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom hälso- och sjukvården om det behövs för att barnet ska få nödvändig vård, behandling eller annat stöd (26 kap. 9 § OSL). I första hand bör myndigheterna få ett samtycke till att utbyta information, men om en berörd person motsätter sig eller om saken brådskar, så kan bestämmelsen bli tillämplig. Undantaget bör enligt förarbetena användas med urskiljning och varsamhet (prop. 1990/91:111 s. 17).

Den sekretess som gäller för uppgift om enskilds personliga förhållanden inom socialtjänsten kan exempelvis brytas för att lämna uppgifter som angår misstanke om brott, för vilket det inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i ett år, eller misstanke om försök till brott, för vilket det inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år (10 kap. 23 § OSL). Någon allmän skyldighet för nämnden att underrätta polis eller åklagare angående misstankar om allvarliga brott föreligger dock inte enligt 10 kap. 23 § OSL. Nämnden har således möjlighet att bedöma vad som är lämpligast i varje enskilt fall.

Särskilt om unga 18–20 år

En utredning enligt 11 kap. 1 § SoL får som regel inte göras utan samtycke från den som berörs om han eller hon är myndig men när det gäller en utredning gällande unga 18–20 år så är den ungas tidigare vårdnadshavare inte längre parter i ärendet. De ska därför inte underrättas om att en utredning inleds och inte heller kommuniceras utredningen. Det finns dock inget som hindrar att det görs om den unga ger sitt samtycke till att uppgifterna lämnas ut.

De särskilda bestämmelserna om hur en utredning ska bedrivas i 11 kap. 2 § SoL omfattar endast barn och om socialnämnden behöver ta kontakter inom ramen för utredningen, behöver nämnden pröva om det är möjligt att lämna ut uppgifter om den unga med stöd av 10 kap. 2 § OSL. Inte heller uppgiftsskyldigheten i 14 kap. 1 § tredje stycket SoL gäller när socialnämnden utreder en ung person, eftersom anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § första stycket endast är tillämplig när det är ett barn som

far illa. Om socialnämnden tar kontakt med exempelvis en myndighet för att få uppgifter om den unga, är det den myndigheten som får bedöma om det utifrån gällande sekretessregler är möjligt att lämna ut uppgifterna om den unga som nämnden efterfrågar.

Undantag från utredningsskyldigheten måste dock göras för de fall där det inte kan uteslutas att en person är i behov av vård oberoende av eget samtycke, till exempel med stöd av LVU eller av LVM. En utredning mot den enskildes vilja får till exempel göras när det gäller personer i åldern 18–20 år som utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas. Det kan handla om att de utsätter sig för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende, på ett sådant sätt att LVU kan vara tillämplig (Utreda barn och unga. Socialstyrelsen, 2021).

Sekretess vid samverkan

Den omständigheten att flera myndigheter samverkar innebär ingen förändring i den sekretess som råder mellan myndigheter (JO:s ämbetsberättelse 1987/88 s. 148). Om myndigheter deltar vid till exempel en samrådsgrupp företräder alltså varje tjänsteman sin myndighet och är bunden av den sekretess som gäller för myndigheten. Om uppgifterna om barnet är avidentifierade finns det inget hinder mot att samråda i ett enskilt ärende. Utbyte av information om personliga förhållanden i identifierade ärenden kräver däremot antingen att den enskilde samtycker eller att utbytet är möjligt med hänsyn till rådande sekretesslagstiftning (Socialstyrelsen, Utreda barn och unga, handbok för socialtjänsten, 2023). Om ett barn är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp eller har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående finns särskilda krav på samverkan i 2 kap. 9–10 § HSLF-FS 2022:39. Här framgår att socialtjänstens insatser ska samordnas så att de inte motverkar varandra, exempelvis inom samma familj, samt att behovet av trygghet och säkerhet hos de våldsutsatta och de barn som bevittnat våld ska beaktas.

Kommunicering

Enligt 25 § FL, får ett ärende inte avgöras utan att den sökande, klagande eller annan part underrättats om uppgift som tillförts ärendet av annan än honom själv och han fått tillfälle att yttra sig över materialet. Kommunikeringskyldigheten är dock försedd med vissa undantag. Ett exempel på detta är just att lagstiftningen innehåller endast en möjlighet att ingripa med myndighetsutövning i skyddssyfte utan föregående kommunikering vad gäller vård av unga, nämligen ett omhändertagande med stöd av 6 § LVU. Den utredning som följer efter ett sådant beslut kan dock inte göras utan att vårdnadshavarna hålls underrättade.

Särskilda skäl att inte genast underrätta vårdnadshavaren

Beslutet att inleda en utredning kan inte undanhållas för vårdnadshavaren, men i vissa situationer kan nämnden vänta något med att informera en vårdnadshavare om att utredning påbörjats. Det måste dock finnas särskilda skäl till att en underrättelse inte görs direkt efter att en utredning inletts (11 kap. 2 § tredje stycket). Det får enligt JO inte bli fråga om någon längre tid som en vårdnadshavare hålls ovetande om pågående utredning. Praxis här är cirka 14 dagar. Frågan om att kunna avvakta med att informera vårdnadshavaren måste bedömas utifrån en avvägning mellan barnets rätt till integritet och vårdnadshavarens rätt till insyn för att kunna ta sitt vårdnadshavars ansvar. Ett par av skälen kan enligt förarbetena vara att vårdnadshavaren eller någon annan familjemedlem är misstänkt för övergrepp mot

barnet och polisutredningen befinner sig i ett känsligt läge. I en sådan situation behöver polisens och socialtjänstens utredningar samordnas.

Vidare kan barnet själv ha önskemål om att socialtjänsten avvaktar med att underrätta vårdnadshavarna. Barnet kan ha vänt sig till socialtjänsten och berättat om förhållanden i hemmet som föranleder en utredning, men motsätter sig att vårdnadshavarna kontaktas. Det kan bland annat handla om barn som rymmer eller förvisas hemifrån, eller situationer där någon utsatts för HRV. I dessa lägen kan socialnämnden behöva tala med personer i barnets professionella nätverk, ha ytterligare samtal med barnet och i särskilt allvarliga fall planera för hur skyddet av barnet ska utformas innan vårdnadshavaren informeras om att en utredning inletts (prop. 2012/13:10 s. 62).

Möjlighet till konsultation

Ibland kan en anmälare vara osäker på om förhållandena kring ett barn är sådana att en anmälan ska göras. I dessa fall kan den som överväger en anmälan konsultera socialnämnden. Konsultationen innebär enligt förarbetena att den som är osäker på om en situation eller ett barns förhållande bör anmälas kan diskutera det med socialnämnden och få vägledning och stöd. För att det ska anses vara konsultation får dock inte barnets identitet uppges (prop. 1996/97:124 s. 106, prop. 2002/03:53 s. 47 och s. 66). Om barnets identitet röjs under konsultationen har socialnämnden fått kännedom om barnets förhållanden och ska ta ställning till om en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL ska inledas.

Omedelbar skyddsbedömning

När en anmälan som rör barn eller unga ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unga är i behov av omedelbart skydd enligt 11 kap 1 a § SoL samma dag eller senast dagen efter om anmälan kommer in sent på dagen (prop. 2012/13:10 s. 60).

Ombud, biträde och stödperson

Den som begär en insats av socialnämnden har rätt att anlita ombud eller biträde, detta framgår av 14 § FL. Om socialnämnden anser att en personlig medverkan av parten behövs, kan dock nämnden begära detta även när parten företräds av ombud eller biträde (9 § FL). Med *ombud* menas den som har fullmakt att helt eller delvis föra talan för uppdragsgivarens räkning. Omfattningen av uppdraget framgår av fullmakten. Ett barn som fyllt 15 år är part i ett ärende som rör hen själv och är därmed också behörig att lämna fullmakt åt någon som för hens talan. Åtgärder som ett ombud vidtar med stöd av sin fullmakt, är bindande för den som lämnat fullmakten. Ett *biträde* däremot har inte samma befogenhet som ett ombud. Ett biträde får endast agera när parten är med och har inte rätt att uppträda i huvudmannens ställe. Ibland vill barnet eller vårdnadshavaren ha med en person som barnet känner sig trygg med. En *stödpersons* uppgift är att vara just stöd, och biträder således inte den enskilde i ärendet. Det föreligger inga hinder att den enskilde tar med sig någon vid kontakter med socialförvaltningen under förutsättning att samtalet endast berör den enskilde. Socialnämnden har inte rätt att neka barn att ha med sig någon i samband med förhandsbedömningar, utredningar eller andra insatser (prop. 2012/13:10 s. 42). Om annan persons förhållande behandlas, gäller sekretessbestämmelserna till skydd för denne (JO-beslut den 27 september 1995 dnr 1122–1995).

Särskild företrädare

En särskild företrädare ska utses till barn när det inletts eller återupptagits en förundersökning gällande ett misstänkt brott som kan leda till fängelse, där barnets vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller om det befaras att vårdnadshavaren genom sitt förhållande till den misstänkte, inte kommer att tillvarata barnets rätt. Om barnet har två vårdnadshavare som varken är gifta eller bor tillsammans, och om omständigheterna beskrivna ovan endast gäller en vårdnadshavare, ska den andre vårdnadshavaren förordnas att ensam ta till vara barnets rätt under förundersökning och rättegång. Det är tingsrätten som på åklagarens ansökan beslutar om en särskild företrädare (1, 2 och 4 §§ lag (1999:997) om särskild företrädare för barn). Den särskilde företrädarens uppgift är att i vårdnadshavarens ställe, ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång. Den särskilde företrädaren träder in enligt förarbetena i stället för vårdnadshavarna. Den särskilda företrädarens uppdrag innebär att han eller hon ska bevaka och beakta barnets intressen samt stödja barnet under utredningen. Kallelser och underrättelser som annars skulle ha ställts till vårdnadshavarna ska skickas till den särskilde företrädaren (3 § lagen om särskild företrädare för barn).

Målsägandebiträde

Normalt utses det ett målsägandebiträde för ett barn som har varit utsatt för brott (prop. 1998/99:133 s. 11). Ett målsägandebiträde bör, enligt Åklagarmyndighetens barnhandbok, alltid ansökas om i ärenden där den av vårdnadshavarna som inte misstänks för brottet ensamt utsetts till att företräda barnet. Om socialnämnden bedömer att ett barn är i behov av ett målsägandebiträde är nämnden skyldig att göra en framställan om det till domstol (5 kap. 2 § socialtjänstförordning (2001:937)). Målsägandebiträdets uppgift är att ta till vara det brottsutsatta barnets intressen i målet och att ge honom eller henne stöd och hjälp (3 § lag om målsägandebiträde). Målsägandebiträdet kan dock inte överta någon uppgift som enligt lag eller annan författning är vårdnadshavarens uppgift (prop. 1998/99:133 s. 12).

Offentligt biträde

Offentligt biträde innebär kostnadsfri juridisk rättshjälp som staten bekostar. Rättshjälp genom offentligt biträde innebär som regel att advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå förordnas som biträde. Den enskilde kan själv föreslå någon som är lämplig för uppdraget. Uppdraget som offentligt biträde ställer stora krav på juridisk och processuell kunskap. Den som ska företräda barn förutsätts ha kunskap om barn och deras behov i olika åldrar. I 39 § LVU framgår att ett offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande om fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas och överklagande enligt 42 § (beslut som avser de särskilda befogenheterna) för den som är under 15 år och som åtgärden avser.

Ansökan om offentligt biträde kan göras av den unga, vårdnadshavaren eller någon annan som får föra talan i målet. Ansökan ska ges in till socialnämnden. Eftersom socialnämnden på egen hand inte kan besluta om att utse ett offentligt biträde, ska nämnden i stället överlämna en ansökan om offentligt biträde med eget yttrande till domstolen. Det är handläggarens uppgift att informera den ärendet rör,

om rätten till offentligt biträde och att anmäla behovet av offentligt biträde till förvaltningsrätten.

I LVU-mål är det vanligt att socialnämnden, i egenskap av handläggande myndighet, anmäler hos förvaltningsrätten att det föreligger behov av offentligt biträde. Detta ska göras oberoende av om den enskilde begärt biträde eller inte. Det offentliga biträdet kan redan på ett tidigt stadium i ett LVU-ärende göra viktiga insatser genom att bidra till att socialnämndens utredning blir fullständig och nyanserad. JO har därför betonat vikten av att socialnämnden inte dröjer med att vidarebefordra en ansökan om, eller anmäla behov av, offentligt biträde till förvaltningsrätt (JO dnr 570–2011). Nämnden har ett ansvar för att den som ärendet rör får denna hjälp, om det inte kan antas att behov av biträde saknas. Rätten till biträde föreligger inte enbart vid ett ärendes slutbehandling. Tvärtom föreligger många gånger behov av ett offentligt biträde redan under ärendets handläggning i socialnämnden. Ett offentligt biträdes insatser torde i allmänhet vara av stor betydelse på utredningsstadiet och då särskilt gällande ärenden där motstridiga uppgifter har lämnats.

Huvudregeln i LVU-ärenden är att både den unga och vårdnadshavaren har rätt till var sitt offentliga biträde. Ett gemensamt offentligt biträde förordnas endast om det inte finns motstridiga intressen mellan den unga och vårdnadshavaren. Det är domstolen som avgör om ett gemensamt offentligt biträde kan förordnas. I vissa fall kan motstridiga intressen även föreligga mellan två vårdnadshavare och fråga kan uppkomma om de ska ha varsitt offentliga biträde (LVU – handbok för socialtjänsten. Socialstyrelsen, 2023).

Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Insatser för barn ska i första hand ges i frivilliga former med stöd av socialtjänstlagen. När barnet har ett vård- och/eller skyddsbehov, som inte kan tillgodoses med frivilliga lösningar, kan lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) bli tillämplig. LVU ska trygga samhällets möjligheter att kunna ge barn det skydd och den vård de behöver. LVU ska alltså endast tillämpas om det inte går att få samtycke till den vård som är behövlig. Med behövlig vård avses att den planerade vården ska kunna genomföras, både på kort och lång sikt. Socialnämnden har inte bara befogenhet att ingripa till den ungas skydd, utan även ett ansvar att ingripa där frivilliga åtgärder inte är möjliga (LVU – handbok för socialtjänsten. Socialstyrelsen, 2023).

Omedelbart omhändertagande

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas. Förutsättningarna för ett sådant omhändertagande regleras i 6 § LVU. Beslutet ska underställas förvaltningsrätten, så fort som möjligt eller senast inom en vecka från den dag beslutet fattades. Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från det handlingarna inkom till rätten. Ett omedelbart omhändertagande kan beslutas och verkställas utan att vårdnadshavaren informeras i förväg. Enligt JO bör socialnämnden som huvudregel försöka underrätta vårdnadshavare innan ett beslut om ett omedelbart omhändertagande fattas. Men det kan finnas situationer då förhållandena inte medger att vårdnadshavares inställning inhämtas innan ett beslut om ingripande med stöd av LVU fattas. Det bör dock enligt JO vara fråga om tydliga undantagsfall (JO 1999/00 s. 261). I sådana fall är det viktigt att nämnden att så snart möjligt kontakta vårdnadshavarna för att tillsammans med dem pröva den ungas behov av fortsatt vård. I samband med att socialnämndens beslut underställs förvaltningsrättens prövning, måste vårdnadshavaren informeras om utredningsmaterialet.

Umgängesbegränsning

Utgångspunkten i svensk lagstiftning är att barn har rätt till umgänge med båda föräldrarna även om barnet inte bor tillsammans med båda. Det kan emellertid förekomma att socialnämnden av olika skäl måste begränsa barnets umgänge med föräldrarna. Socialnämnden kan med stöd av 14 § LVU, förbjuda allt umgänge (kontaktförbud) och även reglera telefon- och brevkontakter samt reglering av hur umgänget ska ske (umgängesbegränsning). Beslut enligt 14 § LVU ska omprövas minst var 3:e månad. Utgångspunkten är att socialnämnden ansvarar för att den unga har kontakt med föräldrar och andra närstående. Det kan dock finnas situationer när det inte är till den ungas bästa att periodvis, eller under längre tid, träffa släktingar eller andra närstående. Exempelvis kan det handla om hederssituationer eller om närstående som har svåra personliga problem.

Beslut om att begränsa umgänget med andra närstående till den unga, omfattas inte av 14 § LVU. Nämnden bestämmer dock med stöd av sin allmänna befogenhet i 11 § LVU om i princip alla besök hos den unga under vårdtiden. Det kan exempelvis handla om umgänge med syskon, mor- och farföräldrar eller andra närstående. Även JO har bekräftat att nämnden, med stöd av 11 § fjärde stycket LVU, kan bestämma om alla besök hos unga, exempelvis med dennes syskon. Samtidigt gäller respekten för familjelivet enligt Europakonventionen även barns umgängesrätt med sina syskon (SOU 1979/80: 44 s. 116 samt JO 1995/96 s. 291).

Hemlighållande av ett barns vistelseort

Socialnämnden kan med stöd av 14 § andra stycket 2 punkten LVU besluta att inte röja den ungas vistelseort för föräldrar eller vårdnadshavare. Det krävs att hemlighållandet av vistelseorten är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården (26 kap. 2 § OSL). Bestämmelsen bör tillämpas restriktivt (prop. 1979/80:2 Del A s. 186). Eftersom beslut att inte röja vistelseorten är ingripande, betonas i förarbetet att det bör gälla så kort tid som möjligt (prop. 1989/90:28 s. 74–75) Ett behov av att hemlighålla vistelseorten kan inte i sig utgöra ett skäl att besluta om vård enligt LVU.

För att beslut om umgängesbegränsning ska bli effektivt kan det i vissa fall vara nödvändigt att nämnden håller barnets vistelseort hemlig för föräldrar eller vårdnadshavare. Det är däremot inte ett krav att det finns beslut om umgängesbegränsning för att tillämpa bestämmelsen om hemlighållande av vistelseorten. Enligt HFD ställs höga krav på den utredning som ska ligga till grund för att hålla vistelseorten hemlig. Endast misstanke, huruvida en förälder inte kommer att respektera beslut om umgängesbegränsning, kan inte leda till att vistelseorten hålls hemlig. Det krävs att misstanken grundar sig i konkreta förhållanden och att det finns en påtaglig risk att umgängesbegränsningen inte kommer respekteras.

Om en förälder tidigare har trotsat ett beslut om umgängesbegränsning, kan det tala för att det finns risk för att det upprepas. Även om en förälder inte tidigare har trotsat ett beslut, kan det dock finnas skäl att hålla vistelseorten hemlig om det finns ett väl underbyggt antagande om att så kommer att ske. Emellanåt kan enbart föräldrarnas kännedom om barnets vistelseort, antas påverka barnet eller genomförandet av vården negativt. Barnet kan exempelvis ha varit utsatt för övergrepp av sina föräldrar och därför känna sig så otrygg av vetskapen om att föräldrarna

känner till vistelseorten, att detta motverkar ändamålet med vården. I en sådan situation kan ett beslut om hemlighållande vara motiverat även om det inte finns någon påtaglig risk för att umgängesbegränsningen inte respekteras. Ett beslut om att inte röja barnets vistelseort kan överklagas (41 § LVU). Beslut enligt 14 § LVU ska omprövas minst var tredje månad.

Utreseförbud och barnäktenskapsbrott

Utreseförbud

I Sverige är det inte möjligt för barn under 18 år att ingå äktenskap. Vidare gäller som huvudregel att utländska barnäktenskap inte erkänns i Sverige. Men om ett barn förs ut ur Sverige för att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas utomlands har svenska myndigheter mycket begränsade möjligheter att agera i ett annat land när ett bortförande redan har skett. Mot bakgrund av detta har regeringen ansett att det finns behov av att införa ett utreseförbud för att motverka att barn förs utomlands eller lämnar Sverige för att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas (Prop. 2019/20:131 s. 41 och 62). Nya regler om utreseförbud förs därför in i LVU från den 1 juli 2020. Regleringen gäller enbart personer under 18 år (Prop. 2019/20:131 s. 67).

I 31 a § LVU införs möjligheten att meddela ett utreseförbud, som är ett beslut som inte förutsätter något samtycke från vårdnadshavaren eller den unga (1 § fjärde stycket LVU). Utreseförbud ska kunna meddelas om det finns en påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas. Formuleringen förs utomlands tar sikte på situationer då någon annan för ut barnet ur landet antingen genom att resa med barnet eller på annat sätt verkar för att en sådan resa ska komma till stånd, exempelvis genom att anordna eller planera resan (Prop. 2019/20:131 s. 72–73 och 109). Ett utreseförbud kan också meddelas i de fall barnet själv medverkar till att föras utomlands i de angivna syftena. Med uttrycket eller lämnar Sverige tydliggörs att även sådana situationer då barnet själv tar initiativ till att lämna landet för att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas, utan involvering från någon annan, omfattas av bestämmelsen. Utreseförbud kan alltså meddelas även om barnet inte motsätter sig själva resan och även om barnet medverkar till resan. Bakgrunden till detta är bland annat att det kan förekomma kontrollerande och patriarkala inslag i dessa sammanhang som kan påverka barnet och det kan vara svårt att avgöra om det är en självständig resa eller om barnet blivit påverkad av någon annan (Prop. 2019/20:131 s. 72–73 och 109).

Beslut om utreseförbud meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden (31 b § LVU). Socialnämnden har även möjlighet att besluta om ett tillfälligt utreseförbud om det är sannolikt att ett utreseförbud behövs och rättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att den unga förs utomlands eller lämnar Sverige (31 d § LVU). Det finns dessutom möjlighet för nämnden att besluta om ett tillfälligt undantag från ett reseförbud för viss resa (31 i § LVU). Utreseförbud kan meddelas både när förutsättningarna för vård enligt LVU är uppfyllda, och även när så inte är fallet. Förutsättningar för LVU-vård behöver alltså inte vara uppfyllda för att ett utreseförbud ska kunna meddelas. Möjligheten att meddela utreseförbud är inte heller beroende av om möjligheten till frivilliga insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, först har uttömts. Det krävs inte heller att det finns formella misstankar mot någon i ett straffrättsligt förfarande för att bestämmelsen om utreseförbud ska kunna tillämpas (Prop. 2019/20:131 s. 71–72 och 76).

Även om förutsättningarna för LVU inte är uppfyllda är socialnämnden skyldig att erbjuda stöd och hjälp till barnet (se 5 kap. 1 och 11 §§ SoL). Sådant stöd kan under vissa förutsättningar ges utan samtycke från barnets vårdnadshavare (se 3 kap. 6 a § SoL). Nämnden är även skyldig att erbjuda stöd och hjälp till barnets vårdnadshavare. Vill vårdnadshavarna inte ta emot sådant stöd behöver nämnden arbeta för att motivera vårdnadshavarna till att ta emot stöd. Det är en viktig förutsättning att nämnden uppfyller sitt ansvar i denna del för att barnets situation ska kunna förändras till det bättre och för att utreseförbudet ska kunna upphöra (Prop. 2019/20:131 s. 71–72).

Om den unga ändå förs utomlands mot sin vilja eller kvarhålls i utlandet mot sin vilja **ska Socialtjänsten omedelbart kontakta Utrikesdepartementet** för konsultation och hjälp med hur man kan få personen hem. På Regeringskansliets hemsida finns information som är relevant utifrån detta område, se nedan länk:

<https://www.regeringen.se/uds-reseinformation/familjekonflikt-och-familjerelaterat-vald-i-utlandet/>

Ett utvidgat reseförbud

Utreseförbudet infördes den 1 juli 2020 och kunde då utfärdas om det fanns påtaglig risk för att ett barn fördes ut från Sverige för att utsättas för äktenskap, äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympning. Den 1 juni 2024 utvidgades utreseförbudet för att kunna omfatta fler fall av skadliga utlandsvistelser. Utreseförbud kan sedan dess beslutas om det finns en påtaglig risk för att ett barn förs utomlands eller lämnar Sverige och barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av omständigheter som kan föranleda vård enligt LVU. Det kan numera även omfatta fall där barn riskerar att föras utomlands för att utsättas för bland annat uppfostningsresor eller omvändelseförsök.

För att utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud ska vara effektivt genomförs även vissa ändringar i passlagen. Från den 1 juli 2020 medför ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud hinder för utfärdande av pass och utgör också skäl för passåterkallelse. I de fall där ett barn har meddelats ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud kan ett provisoriskt pass utfärdas (se 7–7 b och 12 §§ passlagen). När ett pass återkallas leder det också till att en spärrmarkering läggs in i det inhemska resehandlingssystemet (RES) samt i gränsöverskridande databaser (SIS/Interpol). Vid både in- och utresa från Schengenområdet görs en kontroll i SIS och kan även göras i samband med polisingripande i Sverige. Detta leder till att det därmed finns möjlighet att upptäcka och hindra att ett barn som har ett utreseförbud lämnar Sverige (Prop. 2019/20:131 s. 93). Läs mer om det utvidgade reseförbudet [Prop. 2023/24:72 Ett utvidgat utreseförbud för barn](#)

Om den unga är bortförd bör socialtjänsten även

- Kontakta skolan för att undersöka om eleven fortfarande är inskriven.
 - Har vårdnadshavarna ansökt om ledigt för den unga? Vilka skäl angavs och vilka datum avser ansökan? Blev ledighetsansökan beviljad av skolan?
 - Om den unga inte återvänder efter beviljad ledighet eller om ledigheten inte beviljades, bör Socialtjänsten kontakta vårdnadshavarna utifrån skolplikt.
- Kräva av vårdnadshavarna att få tala med/träffa den unga för att säkerställa att hen inte kvarhålls utomlands mot sin vilja. Om vårdnadshavarna inte bidrar till att Socialtjänsten får tala med/träffa den unga, ska vårdnadshavarna informeras om att det kommer göras en polisanmälan på grund av oro över att den unga olagligen har frihetsberövats.
- Kontakta polis, anmäl den unga som saknad och berätta att ni tror personen är bortförd. Fråga polisen om möjligheterna att gå ut med internationell efterlysning.
- Kontakta Försäkringskassan och informera om att den unga lämnat Sverige. Vårdnadshavarna ska då inte erhålla barnbidrag och kan bli tvungna att betala tillbaka retroaktivt om de mottagit barnbidrag under den period barnet befunnit sig utomlands.
- Se över om vårdnadshavarna får andra bidrag av socialtjänsten eller Försäkringskassan som inte längre är aktuella då den unga inte längre bor hemma.

Barnäktenskapsbrott

Barn- och tvångsäktenskap kan ske genom att familj eller släktingar försöker övertyga, tvinga, hota eller misshandla någon till att gifta sig mot sin vilja. Eftersom äktenskapet är den enda tillåtna ramen för sexualitet i en hederskontext, agerar kollektivet för att förhindra föräktenskapliga relationer och styr val av partner. Detta bidrar till att kvinnor världen över utsätts för barn- och tvångsäktenskap. Äktenskap kan också vara en "lösning" på familjens problem då ett dåligt rykte uppstått eller som straff för normöverskridande beteende.

Barn- och tvångsäktenskap är brottsligt

Tvångsäktenskap är förbjudet i Sverige sedan 2014 genom brottet äktenskapstvång. Samtidigt kriminaliserades även vilseledande till äktenskapsresa. Barnäktenskap blev kriminaliserat genom en egen bestämmelse år 2020. Lagstiftningen omfattar både formella juridiskt bindande äktenskap och informella äktenskap. Bestämmelsen som trädde i kraft 1 juli 2020 omfattar den som begår en sådan gärning som avses i bestämmelsen om äktenskapstvång mot en person som inte har fyllt 18 år. Brottet avser alltså de fall där en gärningsperson genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår ett barn att ingå ett äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse. Detta gäller även om den som begår en sådan

gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt 18 år. Bestämmelsen om barnäktenskapsbrott är alltså utformad så att det saknar betydelse om barnet uttrycker en vilja att ingå äktenskapet eller inte för att det ska vara straffbart. Redan mycket subtila påtryckningar kan vara tillräckligt för att anse att kriteriet "förmå" är uppfyllt. Även den som gifter sig med ett barn kan ha förmått barnet till äktenskapet, till exempel om personen i samråd med föräldrarna till barnet kan ha förmått barnet att gifta sig. Den som gifter sig med barnet kan då tillsammans med föräldrarna dömas för barnäktenskapsbrott i egenskap av medgärningsman (Prop. 2019/20:131 s. 41, 47 och 101).

Bestämmelsen straffbelägger också den som tillåter ett barn att ingå ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse. När det gäller barnets vårdnadshavare eller den som trätt i vårdnadshavares ställe eller annan person som har den faktiska vårdnaden om och bestämmande inflytande över barnet, kan detta förutom aktiva handlingar även omfatta underlåtenhet att avvärja att ett äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse kommer till stånd. Exempelvis kan det innefatta att vårdnadshavaren uttryckligen ger sin tillåtelse till äktenskapet eller att vårdnadshavaren trots kännedom om ett planerat äktenskap inte ingriper för att förhindra äktenskapet utan förhåller sig passiv (Prop. 2019/20:131 s. 41, 47 och 101). Både juridiskt giltiga äktenskap och äktenskapsliknande förbindelser omfattas av bestämmelsen. Med juridiskt giltiga äktenskap avses äktenskap som är giltiga i en den stat där de ingås eller, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i viken någon av parterna har sin hemvist eller är medborgare i (Prop. 2019/20:131 s. 47 och 101).

Bestämmelsen om vilseledande till tvångsäktenskapsresa i 4 kap. 4 d § BrB utvidgas till att även omfatta de situationer som avses i bestämmelsen om barnäktenskapsbrott. Brottet benämns som vilseledande till äktenskapsresa. Brottet omfattar sedan tidigare den som genom den som, i annat fall än som avses i 1 a §, genom vilseledande förmår en person att resa till en annan stat än där han eller hon bor, i syfte att personen ska utsättas för en sådan gärning som avses i 4 c §, döms för vilseledande till äktenskapsresa till fängelse i högst två år.

Polisanmälan

Över 18 år

En våldsutsatt person avgör själv om hen vill göra en polisanmälan mot den som utsatt hen för brott. För socialtjänsten finns begränsningar på grund av sekretessregler. När det gäller socialtjänstens möjligheter att lämna ut uppgifter till polis och åklagare är huvudregeln att det råder sekretess för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men av detta (26 kap. 1 § OSL). Sekretessen hindrar därför socialtjänsten att lämna ut uppgifter om det inte finns något särskilt lagstöd för att bryta gällande sekretess, eller att den enskilde lämnar samtycke till att uppgiften lämnas. Uppgifter om brott får dock lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet, om det är fråga om brott där det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år (10 kap. 23 § OSL). Uppgifter som kan lämnas med stöd av denna paragraf gäller misstankar om bland annat mord, dråp, våldtäkt, grov misshandel, olaga frihetsberövande, grovt rån, grovt narkotikabrott, mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse. Det finns ingen skyldighet för socialnämnden att polisanmäla brott, men en möjlighet är i de fall det exempelvis är fråga om grova våldsbrott, om det med hänsyn till samtliga omständigheter framstår som lämpligt. Det är viktigt att den enskildes inställning beaktas. Om en polisanmälan görs, är det viktigt att säkerheten för den enskilde och dennes eventuella barn uppmärksammas i samband med anmälan. Det kan vara aktuellt med ett tillfälligt boende för den berörda (prop. 2005/06:161 s. 79 och 104).

Under 18 år

Om det finns misstanke om brott mot ett barn enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, bör en polisanmälan skyndsamt göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. En polisanmälan innebär dels att en rättsprocess inleds, vilket påverkar barnets möjlighet till skydd, rättssäkerhet och rätt till skadestånd. En polisanmälan kan även bidra till att skydda såväl det aktuella barnet samt andra barn från brott av den misstänkte gärningspersonen. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras (SOSFS 2014:6). Socialnämnden ska överväga om det är lämpligt med en polisanmälan med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Vårdnadshavaren behöver inte informeras i förväg om att en anmälan till polisen görs. En polisanmälan ska göras utan att socialnämnden tagit ställning till vem som gjort sig skyldig till ett misstänkt brott. Det är inte socialnämndens skyldighet att utreda detta (JO 2501–1994). Det är dock angeläget att ett misstänkt brott mot ett barn omedelbart kommer till polisens kännedom och att barnet skyddas från fortsatta övergrepp. JO har uttalat att det är viktigt att polisanmälan görs omedelbart och att den misstänkte förövaren och barnet skiljs åt (JO1990/91 s. 192, se även JO dnr 3627–1992, beslut den 27 maj 1993 och dnr 2548–1992, beslut den 23 nov. 1992). Ett beslut att göra polisanmälan är ett beslut under handläggningen och kan inte överklagas. Beslutet ska dokumenteras. Socialnämnden kan bedöma att de behöver avstå från eller avvakta med att göra polisanmälan. I dessa fall är det viktigt utifrån en skyddsaspekt för barnet eller den unga, att handläggaren fortlöpande under utredningstiden överväger om en anmälan ändå behöver göras (Socialstyrelsen, Utreda barn och unga, handbok för socialtjänsten, 2023).

Förbud mot kvinnlig könsstympning

Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Lag (1998:407). Sedan 1982 är alla former av könsstympning av flickor och kvinnor förbjudna i Sverige enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Brottet kan bestraffas i Sverige även om det inte är straffbart i det land där könsstympningen utförs. Särskilt bör poängteras att försök och förberedelse till könsstympning är straffbart likväl som att låta bli att avslöja brott när det planeras eller pågår. Straffet för brott mot lagen är fängelse i lägst två år och högst 6 år men i grova fall finns möjlighet att utdöma fängelsestraff i upp till 10 år. Sedan maj 2020 finns ingen preskriptionstid för könsstympning som begåtts mot barn. Könsstympning kan ge fängelse i lägst två och högst sex år. Är brottet grovt, döms man till fängelse i lägst fem och högst tio år. Läs mer om förbud mot kvinnlig könsstympning här: [Lag \(1982:316\) med förbud mot könsstympning av kvinnor](#)

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

FN:s konvention om mänskliga rättigheter antagen 10 december 1948:

Artikel 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 3

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 16

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning. 2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fulla samtycke.

Konvention om barnets rättigheter antagen 20 november 1989:

Sverige ratificerade barnkonventionen utan reservationer 1990. Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen en del av svensk lag.

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år/.../.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

I alla åtgärder som rör barn ska man i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt.

Artikel 12

Barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska man ta hänsyn till barnets ålder och mognad.

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor antagen 18 dec 1979:

Artikel 1

I denna konvention avser uttrycket »diskriminering av kvinnor» varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller omintetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller

medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter.

Artikel 16

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor och i alla frågor som gäller äktenskap och familjeförhållanden samt skall särskilt, med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, säkerställa

- a) lika rätt att ingå äktenskap;
- b) lika rätt att fritt välja make och ingå äktenskap endast med sitt eget fria och fulla medgivande;
- c) lika rättigheter och skyldigheter under äktenskapet och vid dess upplösning;
- d) lika rättigheter och skyldigheter som föräldrar, oberoende av civilstånd, i frågor som gäller barnen, varvid dock barnens bästa alltid skall komma i första hand/.../

HRV och hedersmord är kränkningar av de mänskliga rättigheterna som de uttrycks i FN:s olika deklarerationer, i kvinnodeklarerationen samt i barnkonventionen. Vår utgångspunkt är att hedersproblematikens grundläggande fokus handlar om kränkningar av främst kvinnors och barns rättigheter som de uttrycks i FN:s deklareration om de mänskliga rättigheterna (1948), i Kvinnodeklarerationen (1979) samt Barnkonventionen (1989). HRV är också ett brott mot svensk lagstiftning. I inledningen till föräldrabalken, FB 6:1, andra stycket, står det att "barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling". Sverige har även en 18-årsgräns när det gäller att ingå äktenskap, Äkt. B 2:1. Hot, misshandel, olaga frihetsberövande och andra brott som kan vara hedersrelaterade regleras i brottsbalken. Detta har dock felaktigt och alltför ofta fått stå tillbaka för en högljudd diskussion om olika tolkningar av etnicitet, religion och kultur, samt av skilda politiska och ideologiska ståndpunkter om begrepp som kön och makt, integration och strukturell diskriminering. Informationen är hämtad från FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter/ Regeringskansliet. Här kan du läsa mer om [demokrati och mänskliga rättigheter](#) och [fakta om mänskliga rättigheter](#).

FRÅGOR VID PROBLEMINVENTERING: MANUAL

Det är nödvändigt att få en så konkret bild som möjligt av klientens situation och behov, för att kunna göra kloka bedömningar och agera på ett bra sätt. Här följer en sammanfattande manual med frågor som du kan använda vid probleminventering och riskbedömning. De flesta av dessa frågor finns även med under olika rubriker på annat håll i boken. Frågorna nedan är könsneutrala och kan ställas till både till unga och vuxna utifrån att en person kan utsättas för HRV oavsett kön.

- » Vad är det du vill göra som du inte får? Vad är det du måste göra som du inte vill?
- » Är du utsatt för begränsningar och bevakning när det gäller skola, kamrater, klädsel, väskor, fritid, tider, mobiltelefon, dagbok, mejl? På vilket sätt? Av vem?
- » Får du vara med i all skolundervisning, även idrott eller sex- och samlevnadskunskap?
- » Bevakar någon i familjen/släkten/nätverket dig i och omkring skolan samt på fritiden?
- » Tvingas du bevaka någon?
- » Får du gå ut själv?
- » Får du delta i valfri fritidssysselsättning?
- » Får du umgås med vilka kompisar du vill, även av motsatt kön?
- » Får du ha pojkvän/flickvän som du har valt själv?
- » Har du haft pojkvän/flickvän? Vet dina föräldrar om det?
- » Finns planer på förlovnings eller giftermål mot din vilja?
- » Tror du att du fritt kommer att få välja vem du ska leva med?
- » Finns det planer på resa till hemlandet eller annat land?
- » Undanhåller du information för din familj?
- » Är du ledsen, har du huvudvärk, ont i magen, svårt att sova, oroliga tankar eller tankar kring att inte vilja leva?
- » Brukar du skolka från skolan eller har du gjort något brottsligt någon gång?
- » Röker du eller använder du alkohol eller andra droger? Vet dina föräldrar om det? Hur skulle de reagera om de fick veta?
- » Vad måste du göra hemma gällande städning, matlagning, passning av småsyskon?
- » Har du utsatts för hot om våld – uttalade eller förtäckta?
- » Har du utsatts för någon form av fysiskt våld eller försök till fysiskt våld (slag, knuffar, fasthållning, dragen i håret)?
 - Vem har i så fall utsatt dig och av vilken anledning?
 - Har du fått synliga skador?
 - Finns det vittnen till våldet?

- Har du behövt uppsöka läkarvård på grund av våldet, eller har du haft skador som borde ha medfört en sådan kontroll?
- » Får du ha sexuella kontakter? (Ställ även frågor kring sexuell läggning, [här](#) kan du som yrkesverksam läsa mer)
- » Vad har dina föräldrar för inställning kring sexualitet och samkönade relationer?
- » Har du blivit omskuren/könsstympad? (För att kunna fråga om könsstympning krävs också att du som yrkesverksam är lyhörd och bemöter både enskilda och familjer på ett respektfullt vis. Det krävs kompetens om frågan, utbildning och erfarenhet, samt en förståelse för hur du mottar svaret. [Här](#) kan du ladda ner material eller finna stöd i samtalet)
- » Har det skett någon upptrappning när det gäller våld, kontroll eller begränsningar?
- » Vad är du rädd för?
- » Vilka är dina egna tankar/önskemål om lösning på situationen?
- » Vilken strategi har du haft fram till nu?

Frågor om klientens familj

- » Vem bestämmer i familjen?
- » Vilken släkt finns i Sverige och vilken finns i andra länder?
- » Vem bestämmer i släkten?
- » Finns andra i släkten som begränsats, hotats, utsatts för våld eller gifts bort mot sin vilja?
- » Har någon i familjen/släkten som blivit omskuren/könsstympad?
- » Vilken relation har din klient till sin mamma och pappa?
- » Har din klient stöd av någon i familjen/släkten/församlingen?
- » Har din klient kamrater och stöd utanför familjen?
- » Vem/vilka vet om din klients situation?
- » Vad kan hända om din klient bryter mot föräldrarnas/släktens krav/önskemål?
- » Har familjen haft kontakt med socialtjänsten tidigare? I så fall av vilken anledning?
- » Var kommer familjen ursprungligen ifrån?
- » Hur ser klientens nuvarande familjesituation ut?

Behov av skydd eller akuta åtgärder

- » Finns det en akut situation/händelse att ta hänsyn till?
- » Finns det behov av skydd? På sikt eller akut?

Nätverkskarta

Gör en nätverkskarta. Se tidigare avsnitt [Släkträd och nätverkskarta](#).

SKRIFTER

För dig som vill fördjupa dig kring hedersrelaterat våld och förtryck och mekanismerna bakom, finns här en lista som rekommenderas för att höja den egna kompetensnivån.

Allmänna Barnhuset: **Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner**, 2018.

Grutzky och Åberg: **Heder och samvete. En bok om hederskultur i Sverige**, 2013

Heimer och Sandberg: **Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar**, 2008

Jönköpings kommun, **Våld och förtryck i hederns namn**, 2006

Jämställdhetsmyndigheten: **Samtal pågår: Om hedersrelaterat våld och förtryck**, 2018

Kriminalvården: **Hedersrelaterat våld och förtryck-mot förbättrad kunskap om förövarna**, 2018

Kvinnors nätverk: **Familjearbete i hederskontext**, 2013

Länsstyrelsen i Uppsala och Uppsala kommun: **När man krocker**, 2008

Länsstyrelsen i Västernorrland: **Handbok för dig som jobbar inom Socialtjänsten**, 2015

Länsstyrelsen i Östergötland: **Våld i hederns namn**, 2008

Länsstyrelsen Östergötland: **Våga göra skillnad**, 2011

Länsstyrelsen Östergötland: **Våga stå kvar**, 2020

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck: **webbkurs heder**, 2024

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck: **Metodstöd för samverkan**, 2020

Regeringskansliet: **Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap**, SOU 2012:35

Schlytter, Astrid: **Rätten att själv få välja: arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete**, 2004,
Studentlitteratur

Schlytter och Linell: **Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: en studie av omhändertagna flickor**, FoU Nordväst, Forskningsrapport 2008:2

Schlytter och Rexvid: **Mäns heder: Att vara både offer och förövare**, 2016, Studentlitteratur

Socialdepartementet: **Underlag till handlingsplan mot könsstympling av flickor och kvinnor - Förslag inom områdena socialtjänst, elevhälsa och hälso- och sjukvård**, 2018

Socialstyrelsen: **LVU- Handbok för socialtjänsten**, 2023

Socialstyrelsen, **Utreda barn och unga, handbok för socialtjänsten**, 2023).

Socialstyrelsen: **Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga**, Allmänna råd (SOSFS 2014:6)

Socialstyrelsen: **Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten**, 2021

Socialstyrelsens meddelandeblad, 6/02, **Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar**, 2002

Socialstyrelsen: **Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn**, 2022

Socialstyrelsen: **Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer**, (HSLF-FS 2022:39), 2022

Socialstyrelsen: **Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld Ett utbildningsmaterial**, 2024

Socialstyrelsen: **Våld i nära relationer - Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården**, 2022

Socialstyrelsen: **Vänd dem inte ryggen**, 2014

Wikan, Unni, **En fråga om heder**, 2004, Ordfront förlag

Yourstone, Eriksson, Westerberg: **Hedersrelaterat våld och förtryck-Kunskapsöversikt och kartläggning av aktörer**, 2016.

TIPS PÅ UTBILDNINGAR OCH METODSTÖD

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck: **Webbkurs heder**

Göteborgsregionen: **Mellan tradition och frihet – en introduktionsutbildning om hedersförtryck**

Fördjupad utbildning om HRV för socialtjänsten: **Hedersrelaterat våld och förtryck – Utbildning för socialtjänsten**

Mucf: **Perspektiv på hbtq, intellektuell funktionsnedsättning samt utsatthet för rasism**

Bedömningsmetod som används för att bedöma och hantera risker vid hot om och utsatthet för HRV: **PATRIARK-V2** (Riktat sig primärt till polisen, men kan även användas av socialsekreterare för bedömning och hantering av personer som riskerar att utsätta andra för HRV).

Göteborgs stad: [Prata med föräldrar - Handbok för personal i tillitstärkande dialog med utrikesfödda föräldrar](#)

Stenungsunds kommun: [Handlingsplan Mot våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck Stenungsund 2024–2026](#)

Jämställdhetsmyndigheten: [Att tänka på – Vad du som yrkesverksam bör tänka på i mötet med barn och unga som riskerar att föras bort](#)

Nationellt centrum för kvinnofrid: [Att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck - Webbstöd för kommuner](#)

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck- [Handbok för skola och socialtjänst om skyldigheten att se och hjälpa utsatta](#)

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck- [Metodstöd för samverkan](#)

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck – [våga stå kvar](#)

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck i samarbete med TRIS – [Kommunikationsverktyget Våga förstå!](#)

Socialstyrelsen – Utreda barn och unga – [Handbok för socialtjänsten](#)

Socialstyrelsen: [LVU – Handbok för socialtjänsten](#)

Socialstyrelsen: [Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten](#)

Socialstyrelsen: [Bedömning av HRV samt våld i nära relationer](#)

Socialstyrelsen: [Ensamkommande barn och unga – Handbok för socialtjänsten](#)

Socialstyrelsen: [Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta – Vägledning för socialtjänsten](#)

Socialstyrelsen: [Meddelandeblad: Om så kallade oskuldskontroller och oskuldsintyg](#)

ÖVRIGT

[Västernorrland mot våld](#)

[Origo](#)

[Tjejers rätt i samhället, TRIS](#)

[Nationellt centrum mot HRV](#)

[Jämställdhetsmyndigheten](#)